

АНАЛІТИЧНА РОБОТА

Щодо оцінки досвіду різних країн у питаннях оподаткування мікро та малого бізнесу

Авторський колектив:

**Черкашин В'ячеслав
Володимир Дубровський**

Київ 2019

Це дослідження було проведено Інститутом соціально-економічної трансформації у співпраці з Данською Радою у справах біженців – Данською Групою з розмінування, завдяки фінансовій підтримці уряду Великої Британії через Департамент міжнародного розвитку та співробітництва (DFID), в рамках Програми економічного розвитку та правової допомоги східної України. Думки і твердження, висловлені в публікації, можуть не співпадати з позицією уряду Великої Британії, відповідальність за зміст несе Інститут соціально-економічної трансформації.

1. Теоретичне підґрунтя

Спеціальні податкові режими для малого бізнесу (а надто мікробізнесу) є поширеним явищем в усьому світі, оскільки, з одного боку, такий бізнес має свої особливості, порівняно з великим та середнім, а, з другого боку – відіграє важливу соціальну, економічну та політико-економічну роль, яка виправдовує особливе ставлення, аж до прямої державної допомоги.

Економічно-управлінські особливості мікробізнесу

Малий бізнес визначається у різних країнах по-різному, але особливі податкові режими здебільшого поширюються тільки на підприємства, що мають не більше десяти найманих працівників – для цього є вагомі підстави, які описано далі. Українське законодавство кваліфікує їх як мікропідприємства. Також, до мікробізнесу, вочевидь, належать фізичні особи – індивідуальні підприємці (ФОП), якщо вони працюють самостійно (самозайняті), або мають не більше десяти працівників (включно з собою). Саме такий бізнес докорінно відрізняється від більш масштабного за своїми управлінськими моделями. Зокрема, це призводить до добре вивченої наукою про менеджмент «кризи зростання» при переході стартапу від стадії мікробізнесу до малого підприємства.

Класичними дослідженнями з теорії менеджменту вже давно доведено, що один керівник може ефективно контролювати дуже обмежену кількість підлеглих. Вона варіює від двох-трьох у науці до тридцяти осіб на конвейерному виробництві, також залежить від дисципліни, але в середньому становить 7 (від 5 до 10) осіб. Відповідно, підприємство, що нараховує до 10 осіб може доволі ефективно управлятися однією людиною, без будь-яких формальних процедур, з дуже примітивною (теж неформальною) організацією бізнес-процесів, навіть без обліку. У багатьох випадках до складу фірми на цьому етапі розвитку входять власники та їхні найближчі друзі і родичі, в такому випадку відповідальність співробітників один перед одним та перед власниками тримається на довірі, а не формальному контролі та побоюванні кримінального переслідування. Завдяки цьому, подібна фірма, на відміну від більших за розміром, може відносно безпроблемно існувати без допомоги державних інституцій, «в тіні». Її діяльність також є, зазвичай, менш помітною, оскільки мікропідприємства не мають ні ресурсів, ні резону використовувати рекламу, а у деяких випадках (наприклад, у будівництві) не потребують і постійного приміщення. Тому державним органам важко відстежити таку тіньову діяльність, а зважаючи на дрібні масштаби кожної з фірм, не кажучи вже про самозайнятих, зусилля з пошуку та притягнення до відповідальності таких

неофіційних підприємців не виправдовують себе. Завдяки цьому, певна частка неофіційної економіки такого типу існує навіть у найрозвиненіших країнах, і їхні представники уявляють собі тіньову економіку саме у такому вигляді.

З економічної точки зору, мікропідприємство не завжди є дуже ефективним, і не тільки через відсутність ефекту масштабу: бізнес-процеси та використання ресурсів часто не оптимізовані, працівників підібрано не за професійними ознаками, а керівники не завжди мають необхідний досвід та таланти. Але конкурентними перевагами, натомість, є гнучкість та низькі управлінські витрати (що почасти компенсує брак ефекту масштабу). Гнучкість дозволяє мікропідприємствам втискуватися у вузькі та плинні ринкові ніші, які не цікавлять більших гравців, або погано узгоджуються з їхніми бізнес-моделями, що, зазвичай, є універсальними для усіх підрозділів великої чи середньої фірми. Економія на витратах дозволяє зберігати конкурентоздатні ціни, а можливість гнучко реагувати на співвідношення попиту та пропозиції (в тому числі, за рахунок гнучкості зарплат/доходів) дозволяє переживати періоди несприятливої кон'юнктури. Приміром, для великого магазину може бути проблемою оперативне знизити ціну, аби розпродати товар, який погано розходиться, а вуличний торгівець може на власний розсуд торгуватися чи не з кожним покупцем по кожній одиниці товару, і, навіть, пропонувати товар різним покупцям за різною ціною в залежності від готовності до покупки.

Перехід до застосування обліку та інших управлінських технологій, притаманних більшому за масштабами бізнесу, є, на початковому етапі, доволі різким, часто ступінчастим, оскільки ведення того ж обліку передбачає одразу багато зусиль, часу та спеціальної кваліфікації: підприємству чи ФОП доводиться наймати бухгалтера (хоча і завжди не на повну ставку), співробітникам – постійно вести облік і періодично робити інвентаризації. Ці витрати для мікробізнесу є фіксованими (на відміну від великого, де вони зростають із збільшенням масштабу, хоча теж нелінійно), а отже дуже обтяжливими, зважаючи на невеликий розмір та, часто, нестабільність надходжень. Окрім іншого, передчасне застосування формальних процедур позбавляє мікробізнес його конкурентних переваг у гнучкості, і тому не рекомендується. Натомість, однією з причин вищезгаданої кризи зростання є саме різке, ступінчасте, зростання витрат при переростанні розмірів мікропідприємства – це (або неспроможність це зробити) часто призводить до краху зростаючі підприємства.

Треба зазначити, що витрати на управління, зокрема ведення обліку, належать до транзакційних видатків. Вони не пов'язані безпосередньо з виробництвом товарів та послуг, і як такі, самі по собі, є чистими втратами. Економічно виправданими вони стають тоді, коли за їх відсутності втрати є ще більшими: наприклад, бізнес не в змозі

реалізувати ефект масштабу. Отже, добровільне впровадження обліку, ймовірно, пов'язане із збільшенням суспільного добробуту через економію на інших витратах; але примусове нав'язування його мікробізнесу такою економією не компенсується – це є чисті суспільні втрати.

Таким чином, основні особливості мікробізнесу з точки зору оподаткування можна звести до трьох основних чинників:

1. Відносну легкість переходу у повну тінь та високу витратність і невелику ефективність контрзаходів
2. Відсутність внутрішньої необхідності у формалізації, в тому числі, в обліку та контролі працівників
3. Високу чутливість до фіксованих витрат, не компенсованих ефектом масштабу

Позаекономічні суспільні ефекти мікробізнесу

Окрім своєї основної задачі – приносити прибутки власникам – будь-яка підприємницька діяльність створює низку зовнішніх ефектів, які, відповідно, стають об'єктами державної політики. Зокрема, загально визнаними позитивними ефектами мікробізнесу є:

- масове створення робочих місць, невеликим коштом та без необхідності державного втручання. Це стає особливо актуальним у періоди циклічних спадів та інших економічних криз, оскільки розриває хибне коло «падіння виробництва – падіння зайнятості – падіння доходів – падіння попиту – подальше падіння виробництва». Інші методи контрциклічної політики, які використовуються для цього (такі як організація масових громадських робіт, виплата допомоги з безробіття) є гіршими порівняно із зростанням мікробізнесу, оскільки, з одного боку, потребують великих державних витрат, з відповідними наслідками у вигляді зростання державного боргу; а з другого – виховують патерналізм. Додатково соціальна роль мікробізнесу зростає у сучасному світі через масове вивільнення працівників нетворчих спеціальностей, яке відбувається завдяки технічному прогресу. Підкреслимо, що навіть «бізнес для виживання» (subsistence entrepreneurship) є і завжди буде залишатися прогресивним явищем, навіть попри свою низьку економічну ефективність та відсутність перспектив, але як позитивна альтернатива державним витратам і патерналізму.

- З аналогічних міркувань, мікробізнес вважається найбільш ефективним способом боротьби з бідністю. Окремі люди і цілі регіони, що потрапили у «пастку бідності» потребують ресурсного імпульсу, який дозволив би їм запустити спіраль виходу із злиднів. Головні проблеми тут пов'язані, з одного боку, з обмеженістю ресурсів уряду –

їх треба використовувати ощадливо, в оптимальний спосіб, а, з другого – із стимулюючою (точніше, де стимулюючою) роллю ресурсів. З цієї точки зору, грошові трансферти є найбільш витратним способом боротьби з бідністю, який, до того ж, створює хибні стимули і породжує культуру бідності. Натомість, сприяння мікробізнесу є найефективнішим. Вартість створення одного робочого місця у мікробізнесі – найменша з усіх.

- Критично важливою є роль мікробізнесу як «колиски» для реалізації творчого, зокрема, підприємницького потенціалу. Не усі люди наділені такими талантами, але суспільство конче зацікавлене у тому, аби усі обдаровані підприємці отримали можливість спробувати себе, і, у разі успіху, розвинути діяльність. Це зазвичай неможливо зробити у межах існуючих великих підприємств, оскільки від виконавців здебільшого вимагаються зовсім інші якості, ніж потрібні для власника бізнесу. На рівні мікробізнесу відбувається відсів, і найбільш здібні отримують можливість вирости. Що ширшим є коло цього відсіву, то кращим буде результат – повніше реалізовуватиметься підприємницький потенціал нації, збільшуватиметься національне багатство. Особливо це стосується постіндустріальної стадії розвитку, де саме таланти стають найбільшим багатством нації.

- Підтримка конкурентного середовища, надто у галузях з високою віддачею від масштабу, дозволяє на пряму збільшити суспільний добробут. При концентрації подібних галузей він збільшується завдяки реалізації ефекту масштабу, але цей ефект має тенденцію до зменшення (згідно загально принципу спадаючої граничної продуктивності). Водночас, з того моменту, коли гравців стає настільки мало, що вони складають олігополію або, навіть, утворюють картель чи взагалі монополію, починає швидко збільшуватися негативний суспільний ефект від браку конкуренції, який, зрештою, переважає позитивний. Запобігати цьому можна через державне втручання (антимонопольні закони), але воно не є достатньо ефективним навіть у розвинених країнах; а на «зростаючих ринках» прикладів скільки-небудь ефективних антимонопольних органів взагалі немає. Натомість, є численні приклади зловживань їхніми повноваженнями, оскільки критерії надмірної концентрації та зловживання ринковою владою здебільшого розмиті. Проте, у тих випадках, коли малий бізнес (і мікробізнес) може становити конкуренцію великим гравцям, він цілком здатен у природний спосіб підтримувати суспільно-оптимальний баланс.

- Створення комфортного споживацького середовища. Ця категорія є дуже суб'єктивною, але у багатьох розвинених країнах, зокрема ЄС, приділяється увага збереженню малого бізнесу, особливо у сферах побутового обслуговування, харчування та роздрібної торгівлі з мотивів створення комфорту для споживачів та туристів. Ймовірно, ці

проблеми ринок міг би врегулювати і без втручання держави, але мабуть, у дещо іншому вигляді, ніж воно є зараз.

Спеціальні податкові режими як інструмент детінізації та розвитку мікробізнесу

З усіх зазначених мотивів, більшість країн світу намагаються підтримувати розвиток мікробізнесу, індивідуальної діяльності, самозайнятості використовуючи для цього різні інструменти, серед яких навчання, мікрокредитування (або, навіть забезпечення початковим капіталом на безповоротній основі), надання податкових пільг (здебільшого – для знов створених підприємств), та, звичайно, спеціальні податкові режими. Останні мають низку переваг, зокрема:

- Не потребують бюджетних вкладень (навіпаки, за рахунок компромісної детінізації можуть навіть збільшувати доходи)
- Спрощують адміністрування, як для платників, так і для державних органів, заощаджують ресурси
- Не потребують додаткових організаційних зусиль (розгортання мережі навчальних закладів або мікрокредитних установ)
- Не створюють додаткових корупційних вразливостей – навіпаки, зменшують їх через детінізацію та спрощення адміністрування)

При цьому, вони є найефективнішим інструментом у багатьох випадках, особливо коли йдеться про компромісну детінізацію, оскільки дозволяють мікробізнесу користуватися багатьма перевагами легального статусу сплачуючи при цьому помірні податки. Що більшими є такі переваги (правовий захист, доступ до програм допомоги, інших ресурсів), то більшим може бути і податок – правильний баланс визначається напрямком міграції «у тінь» чи «з тіні». Водночас, цей баланс визначається також і спроможністю держави до контролю та переслідування неофіційної діяльності. З обох названих причин, що сильнішою інституційно є та чи інша держава, то більший податок вона може собі дозволити встановлювати для мікробізнесу. Але, у будь-якому разі, він не може перевищувати і навіть сягати рівня загальної системи – інакше компромісна детінізація не спрацює.

Враховуючи зазначені вище особливості мікропідприємства як бізнес-моделі, наголос у спеціальному режимі має бути навіть не стільки на меншу ставку податку, скільки на радикальне спрощення, яке, в ідеалі, не має потребувати ведення обліку. Цій умові найкраще відповідає паушальний платіж («податок на поставлений дохід»), щоправда, він є різновидом фіксованих видатків, тому може бути обтяжливим для найдрібнішого бізнесу – потрібна диференціація. Компромісною формою є податок з обороту, який у цьому випадку, і будучи

добровільним вибором при наявності альтернативи, не створює тих викривлень, які роблять його непридатним у якості загальнообов'язкового.

Проте, будь-які особливі режими створюють викривлення та можливості для зловживань – це є платою за переваги. Важливо, аби ці зловживання та викривлення були обмеженими за обсягом, а останні – також діяли у не надто шкідливому напрямку. Зловживання, якщо вони стають достатньо поширеними, потребують протидії, проте вона має стосуватися саме схем, і тих, хто їх використовує, а не мікробізнесу в цілому. Але детальний аналіз методів протидії не є предметом даної роботи, наведемо тільки найбільш загальні міркування.

Найочевиднішим та найпоширенішим видом зловживань є штучне удаване подрібнення більших фірм на мікропідприємства, мотивоване саме податковими привілеями. Це збільшує їхні управлінські транзакційні витрати, але дозволяє заощадити на податках. Таким чином, бюджет недоотримує коштів (їх добирають з інших платників податків); фірми, що вдаються до подібних зловживань несуть необґрунтовані видатки, які зменшують суспільний добробут; а також отримують невиправдані економічні переваги перед конкурентами, які з тих чи інших причин (наприклад – наявності сторонніх акціонерів) не бажають використовувати подібні схеми.

Найбільш загальним способом протидії таким схемам є встановлення податку на достатньо високому рівні таким чином, аби він не створював спокуси для подрібнення тими підприємствами, які ведуть облік з внутрішніх міркувань. Проте, це відповідно зменшує його привабливість у якості засобу компромісної детінізації. Також, багато країн зіштовхнулися з проблемою масового переходу кваліфікованих працівників та людей творчих професій на статус ФОП з метою уникнення високих податків на доходи фізичних осіб та на працю. Для боротьби з цим явищем у деяких країнах використовуються набори критеріїв зайнятості, які дозволяють хоч якось відрізнити найманих працівників від самозайнятих. Зазначимо, що у постіндустріальному світі ці відносини швидко змінюються, відповідно збільшується кількість проміжних випадків, для яких подібні критерії працюють погано. Все більш нагальною стає необхідність зменшення прямих податків та скасування податків на працю, що автоматично зближує умови для найманих працівників та самозайнятих ФОП.

Також поширеними можуть бути випадки використання спеціального режиму підприємствами та ФОП, які за своїми масштабами вже не відносяться до мікробізнесу, але воліють користуватися його податковими перевагами. Це особливо актуально для паушального податку, оскільки він є різновидом фіксованих витрат, відтак його обтяжливість швидко зменшується із зростанням масштабів виробництва. Для запобігання цьому є два основні способи:

а) встановлення паушального платежу як «податку на поставлений дохід» з диференціацією по видах діяльності, місцю її здійснення, розмірам приміщення, тощо – так, аби забезпечити більш-менш справедливий розподіл податкового тягаря та, водночас, зберегти стимули для компромісної детінізації. Цей підхід базується на припущенні, що заробітки багатьох категорій мікробізнесу, особливо ФОП, які працюють без найманих працівників, мають природні обмеження, зумовлені ринком, а тому не потребують контролю. Натомість, складною є процедура встановлення диференційованих паушальних податків.

б) встановлення лімітів та, у деяких випадках, контроль обсягів продажу за допомогою фіскальних пристроїв (РРО) з покаранням тих підприємців, які не видають фіскальні чеки, або перевищують дозволені ліміти. Такий контроль є вельми дорогим як з технічної точки зору, так і з адміністративної, і – як доводить дослідження МВФ – його ефективність залишається під великим питанням. Тому він є виправданим тільки у нечисленних, добре визначених, категоріях платників.

2. Визначення загальних трендів оподаткування мікро та малого бізнесу, питання кількості суб'єктів мікропідприємництва

2.1. Загальні моделі оподаткування мікро та малого бізнесу

Загалом, аналіз національних законодавств у різних країнах дозволяє виділити дві системи оподаткування мікро та малого бізнесу:

- у рамках загальної системи оподаткування із застосуванням особливих, частіше спрощених, правил ведення обліку доходів та витрат, звітності та сплати податків, пільг або вилучень з бази оподаткування за окремими видами податків;

- шляхом запровадження спеціальних режимів оподаткування.

За даними ознаками можна виділити **п'ять базових моделей оподаткування мікро та малого бізнесу** (див. Таблиця 1), що на даний час застосовуються окремими юрисдикціями (у порядку зниження ступені важкості адміністрування та вартості дотримання):

Моделі оподаткування мікро та малого бізнесу

Назва податку	Елементи податку, ступень зручності (база, ставка, об'єкт оподаткування та порядок обчислення)
Загальна система оподаткування	
Податок з доходів фізичних осіб або прибутковий податок (<i>income tax</i>)	<ul style="list-style-type: none"> ● ведення обліку доходів та витрат ● визначається сума сукупного доходу, який включає дохід від усіх джерел ● база оподаткування - сукупний дохід фізичної особи, зменшений на суму документально підтверджених витрат господарської діяльності ● ставка податку: відсоток від доходу, частіше за прогресивною шкалою оподаткування ● обов'язок декларування, авансові щомісячні платежі <p><i>Класична система є досить обтяжливою для мікро та малого бізнесу, потребує значних витрат часу та коштів на дотримання вимог податкового законодавства непропорційних до обсягів доходу та розмірів бізнесу (частіше це вимушене наймання податкового консультанта або юриста чи бухгалтера, що ведуть облік, формують та подають звітність)</i></p>
Спрощений режим оподаткування на загальній системі, єдиний податок* (<i>simple tax</i>)	<p>Аналогічно загальній системі, але з наступними особливостями:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● спрощена форма обліку доходів (частіше за касовим методом) та витрат, зокрема нормування витрат або рівня рентабельності, перенесення збитків ● спрощена звітність ● щорічна звітність, авансові щоквартальні платежі (іноді щомісячні) <p><i>Спрощений режим, не зважаючи на більш низки у порівнянні із класичним податком з доходів витрати на дотримання вимог податкового законодавства, все ж таки залишається не оптимальним для мікро та малого бізнесу</i></p>
Спеціальні режими оподаткування	
Податок з виручки або обороту* (<i>sales or</i>)	<ul style="list-style-type: none"> ● облік доходів (облік витрат здійснюється лише у окремих випадках або не здійснюється взагалі) ● база оподаткування: виручка або оборот (іноді зменшена на окремі категорії витрат)

<p><i>turnover tax</i>)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ставка відсоток від виручки (обороту) • авансові щоквартальні (щомісячні) платежі • декларування, щомісячна або щоквартальна звітність • перелік дозволених видів діяльності або професій, гранична межа доходу <p><i>Режим оподаткування для мікро та малого бізнесу є достатньо комфортним, але залишаються питання контролю доходів, формування та подання звітності, податкових та іншої видів перевірок</i></p>
<p>Фіксований податок** (<i>lump sum taxation</i>)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • виключно облік доходів (гранична межа доходів) • відсутня база оподаткування • ставка - фіксований платіж • щомісячна або щоквартальна сплата податку та звітність • перелік дозволених видів діяльності або професій, обмеження рівня доходів • відсутність РРО • у окремих випадках, обмеження на співпрацю з юридичними особами <p><i>Режим оподаткування є оптимальним для малого бізнесу та зручним для мікробізнесу</i></p>
<p>Спеціальний дозвіл або патент (<i>special permit or patent</i>)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність бухгалтерського обліку, контролю доходів та витрат • відсутня база оподаткування, але використовується поняття очікуваного або потенційного доходу залежно від виду діяльності • ставка - фіксований платіж або відсоток від бази очікуваного або потенційного доходу • разовий платіж (іноді щоквартально, авансом) • не передбачено подання декларації • у більшості випадків, режим обмежено закритим переліком видів діяльності або професій, деякі країни встановлюють обмеження або заборону на використання найманої праці • відсутність РРО • обмеження на співпрацю з загальною системою оподаткування або окремими категоріями компаній <p><i>Найбільш оптимальний режим оподаткування для мікро бізнесу, мінімальна дискреція за максимальну зручність для бізнесу внаслідок простоти</i></p>

	<i>адміністрування та незначних витрат часу на дотримання</i>
--	---

* не рідкими є випадки, коли єдиний податок (Україна, Хорватія, Чехія, Польща, Італія) або податок з обороту (ПАР, Росія,) віднесено до спеціальних режимів оподаткування, він більш розповсюджений серед малих та середніх підприємств, що використовують найману працю
 ** одним з видів фіксованого податку є податок на доведений дохід (tax on imputed profits)

2.2. Кількість суб'єктів мікропідприємництва

Визначення малого та мікробізнесу не є універсальним у світі. Воно є загальним лише на рівні Європейського Союзу¹, де малі та середні підприємства (МСП) визначаються як такі, що мають менше 250 найманих осіб та повинні мати річний оборот до 50 млн євро (та/або загальний річний баланс що не перевищує 43 млн євро²). При цьому мікропідприємства – це підприємства із зайнятістю менше 10 осіб³:

млн			
Країна	Загалом кількість суб'єктів підприємництва	Кількість суб'єктів мікро Підприємництва (10 осіб>)	Питома вага мікро до загальної кількості (гр.3/гр.2)
1	2	3	4
Країни – члени ЄС			
<i>Загалом ЄС (28 країн)</i>	24,43	23	94,2%
Естонія	0,076	0,064	84,2%
Німеччина	2,47	2,02	81,8%
Норвегія	0,29	0,27	93,1%
Польща	1,74	1,67	96%
Румунія	0,49	0,43	87,8%
Словаччина	0,47	0,46	97,9%
Чехія	1,02	0,98	96,1%
Інші країни*			
Південно-Африканська Республіка	3,35	2,31	69%
Індія	44,74	42,5	95%
Російська Федерація	4,56	2,76	60,5%
Білорусь	3,54	3,36	95%
Казахстан	3,3	1,31	39,7%
Україна	1,84	1,82	98,9%

*дані національних статистичних відомств

¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/structural-business-statistics/sme>

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>

³ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20191125-1>

3. Аналіз досвіду нормативного врегулювання питання оподаткування мікро та малого бізнесу у окремих країнах

Білорусь

Оподаткування фізичних та юридичних осіб регулюється Податковим Кодексом⁴, особливістю якого є наявність одразу 9 особливих режимів оподаткування⁵, зокрема: податок при спрощеній системі оподаткування; єдиний податок з індивідуальних підприємців та інших фізичних осіб; єдиний податок для виробників сільськогосподарської продукції; податок на гральний бізнес; податок на доходи від здійснення лотерейної діяльності; податок на доходи від проведення електронних інтерактивних ігор; збір за здійснення ремісничої діяльності; збір за провадження діяльності з надання послуг у сфері агроекотуризму та єдиний податок на фіксований (доведений) дохід.

Базова ставка податку с доходів фізичних осіб складає 13%, крім цього сплаті підлягають внески на пенсійне страхування - 34% та соціальне страхування – 0,6%. Але, у разі відсутності доходів, суми внесків не є нульовими, а повинні бути сплачені на основі розміру мінімальної заробітної плати, яка діяла протягом звітного року. Тобто, діє норма що є аналогічною українській нормі про ЄСВ на сплячі ФОПи.

Суб'єкти мікро та малого бізнесу в рамках дії спеціальних податкових режимів можуть обрати наступні:

- податок при спрощеній системі оподаткування (Глава 32)

Платниками податку визнаються (мають право переходу) юридичні особи, індивідуальні підприємці та нотаріуси у разі дотримання наступних критеріїв (ст. 324 та 326):

для юридичних осіб, чисельність працівників не більше 100 найманих осіб, а розмір валовий виручки за перші дев'ять місяців року, що передує календарному році, в якому вони претендують на застосування спрощеної системи становить не більше 465 565 білоруських рублів (5,2 млн грн);

для індивідуальних підприємців, у яких валовий виторг наростаючим підсумком за перші дев'ять місяців року, що передує календарному році, в якому вони претендують на застосування спрощеної системи, становить не більше 315 000 рублів (3,52 млн грн).

Податок замінює податок на прибуток або ПДФО, ПДВ (за умови не перевищення обсягів валової виручки протягом року у 1,34 млн рублів (*майже 15 млн грн*) та чисельності працівників не більше 50 осіб – *для організацій*, не перевищення обсягів валової виручки у 420 тис

⁴ http://nalog.gov.by/uploads/documents/NK_ot_2018-12-30_N_159-z.pdf

⁵ http://www.minfin.gov.by/ru/tax_policy/tax_system/

рублів (4,67 млн грн), що є порогом реєстрації платником ПДВ (ст. 113) – для підприємців) та податок на нерухомість, якщо загальна площа капітальних будівель не перевищує 1 000 кв м.

Не мають право застосовувати спрощену систему організації та індивідуальні підприємці що зокрема виробляють: підакцизні товари; реалізують ювелірні вироби; резиденти вільних економічних зон; що здійснюють фінансову оренду (лізинг); діяльність на ринку цінних паперів; ріелтерську, страхову та банківську діяльність.

Об'єктом оподаткування визнається валова виручка від реалізації товарів (робіт, послуг). Ставки податку встановлюються в таких розмірах (ст. 329):

5% - для платників, які не сплачують податок на додану вартість;

3% - для платників, що сплачують ПДВ.

Система передбачає для юридичних осіб (з чисельністю працівників не більше 15 осіб та виручкою за рік не більше 738 тис рублів) та індивідуальних підприємців (з річною виручкою не більше 315 тис рублів) спрощену форму обліку та звітності (Книга доходів та витрат). Податковий період - календарний рік, звітним періодом визнається календарний місяць або квартал (в залежності від звітного періоду сплати ПДВ). Податкова декларація подається не пізніше 20-го числа місяця, що настає за звітним періодом. Сплата податку проводиться не пізніше 22-го числа місяця, що настає після закінчення звітного періоду. Слід зазначити, що податок є найближчим аналогом українського єдиного податку 3-ої групи;

- єдиний податок з індивідуальних підприємців та інших фізичних осіб (Глава 33)

Платниками є як офіційно зареєстровані індивідуальні підприємці чи самозайняті особи, так і фізичні особи, що взагалі не провадять господарську діяльність. Платники податку звільняються від сплати ПДФО, ПДВ, екологічного податку, податку за видобуток природних ресурсів та від місцевих податків і зборів. Спеціальний режим діє лише для окремих видів діяльності:

для індивідуальних підприємців та самозайнятих осіб – майже 40 видів дозволеної діяльності, зокрема сферу торгівлі та послуг (пункт 1 ст. 337);

для інших фізичних осіб - перелік з 30 видів діяльності, у тому числі репетиторство; чистка і прибирання житлових приміщень; догляд за дорослими і дітьми; реалізація творів живопису, графіки, скульптури, виробів народних промислів (пункт 3 ст. 337).

Індивідуальні підприємці та самозайняті особи при здійсненні роздрібною торгівлі товарами зобов'язані забезпечити наявність документів, що підтверджують придбання (надходження) таких товарів. Існує заборона на реалізацію товарів і послуг іншим підприємцям і організаціям.

Податкова база розраховується виходячи з здійснюваних видів діяльності та (або) кількості торгових об'єктів (місць), валової виручки, а також тривалості звітного періоду. Розміри ставки податку визначаються за рішеннями обласних та міських Рад депутатів. У той же час, кодексом встановлені «верхній» та «нижній» поріг розмірів ставок для кожного виду діяльності. До ставок використовується значна кількість понижуючих коефіцієнтів (від 0,2 до 0,5). Наприклад, з лютого 2019 року по місту Мінську ставки єдиного податку складають від 35 до 438 рублів за місяць (*від 390 до 4900 грн*)⁶.

Звітним періодом єдиного податку визнається календарний місяць, в якому здійснюється діяльність (крім індивідуальних підприємців, які провадять діяльність або по одному виду діяльності, або використовують не більш одного торгового об'єкту, та для яких може (за вибором платника) бути обраний звітний період - календарний квартал). Податкова декларація подається індивідуальними підприємцями в податковий орган за місцем податкового обліку не пізніше 1-го числа звітного періоду. Сплата єдиного податку здійснюється індивідуальними підприємцями щомісяця не пізніше 1-го числа звітного місяця; а фізичними особами, які не здійснюють підприємницьку діяльність, - до початку реалізації товарів, робіт, послуг (ст. 342-343).

Слід зазначити, що для юридичних осіб, які здійснюють діяльність з надання послуг технічного обслуговування і ремонту автотранспортних засобів, запроваджено окремий режим оподаткування - **єдиний податок на фіксований (доведений) дохід** (Глава 40). Дохід обчислюється як добуток базової прибутковості на одного працівника в місяць і середньої чисельності працівників організації (але не більше 15 осіб). Ставка єдиного податку встановлюється в розмірі **5%**. Податковим періодом єдиного податку визнається календарний місяць (стаття 381).

Юридичні особи зобов'язані проводити грошові розрахунки з обов'язковим застосуванням РРО, яке підключено до системи контролю касового обладнання (СККО) – з 1 липня 2018 року⁷. Індивідуальні підприємці при продажу товарів, виконанні робіт, надання послуг приймають готівку з використанням автоматичних електронних апаратів, торгових автоматів або з вбудованим касовим апаратом з встановленим засобом контролю податкових органів (підключення касового обладнання до СККО) на всій території Республіки Білорусь - з **1 лютого 2019 року** (Постанова Ради Міністрів РБ і Національного банку РБ від 6 липня 2011 року № 924/16). Але, тотальну фіскалізацію досі не проведено – очікується чергова пролонгація строків підключення РРО до СККО⁸.

⁶ <http://nalog.gov.by/ru/stavki-region-ip-2019/view/r-g-minskr-32532/>

⁷ <http://nalog.gov.by/ru/poryadok-priema-nal-den-sredstv/>

⁸ http://nalog.gov.by/ru/news_ministerstva_ru/view/r-vnimaniyu-individualnyx-predprinimatelej-34594/

Південно-Африканська Республіка

Суб'єктів мікро та малого бізнесу виділено у окрему категорію - так звані компанії малого бізнесу (SBC). Саме для них з 01.01.2009 року був запроваджений Податок з обороту. Він замінює податок на прибуток, зокрема податок з капіталу та податок на дивіденди, податок на додану вартість, тимчасовий податок з щорічним кваліфікованим оборотом у розмірі до 1 млн рендів або біля **1,63 млн грн** (1 ZAR = 1,67 UAH).

Податок з обороту (Turnover tax)⁹ - це спрощена система, спрямована на полегшення для мікробізнесу (будь-яка фізична особа або компанія, зокрема у формі партнерства, закритої корпорації, компанії або кооперативу) обов'язку виконання своїх податкових зобов'язань.

При сплаті податку з обороту, існує можливість (за бажанням платника) реєстрації платником податку на додану вартість, хоча цей обов'язок не призводить до зменшення ставки податку, як це передбачено в українському законодавстві для платників єдиного податку третьої групи.

Ставка податку розраховуються наступним чином:

Обсяг обороту	Ставка
від 0 до 335 000 (або до 545,9 тис грн)	0%
від 335 001 до 500 000 (або до 814,8 тис грн)	1% з суми що є вищою 335 000
від 500 001 до 750 000 (або до 1 222,2 тис грн)	1 650 zar + 2% від суми понад 500 000
750 001 до 1 000 000 (або до 1 629,7 тис грн)	6 650 zar + 3% від суми понад 750 000

Податок з обороту має три дати платежу протягом фінансового року (рік починається у квітні та закінчується у березні наступного року): проміжні платежі - в останній робочий день серпня та в останній робочий день лютого; остаточний платіж - після подання податкової декларації з 1 липня по 31 січня наступного року.

SBC, які не відповідають ознакам, що дозволяють сплачувати податок з обороту, сплачують звичайний податок на прибуток, але за іншими прогресивними ставками, які затверджуються щорічно:

Дохід до оподаткування	Ставка*
від 0 до 79 000 (або до 128,7 тис грн)	0%
від 79 001 до 365 000 (або до 594,8 тис грн)	7% з суми що є вищою 79 000

⁹ <https://www.sars.gov.za/TaxTypes/TT/Pages/default.aspx>

від 365 001 до 550 000 (або до 896,3 тис грн)	20 020 заг + 21% від суми понад 365 000
від 550 001 (або до 1 629,7 тис грн)	58 870 заг + 28% від суми понад 550 000

*зазначені ставки передбачено для фінансового року з 01.04.2019 до 31.03.2020¹⁰

Податкове законодавство ПАР не передбачає будь-яких заборон для SBC щодо діяльності з юридичними особами, зокрема щодо особливих ставок оподаткування.

Слід зазначити, що за даними Світового банку¹¹, загальна кількість суб'єктів малого та мікробізнесу, включаючи формальні та неформальні підприємства, сягає до 2,31 млн з яких майже 1,7 млн або 72% працюють у неформальному секторі¹². Тому, національна служба доходів (SARS - *South African Revenue Service*) розглядає можливість впровадження у майбутньому електронних фіскальних пристроїв як одного із засобів детінізації економіки, більш якісного дотримання вимог податкового законодавства та поліпшення процедур адміністрування податків¹³. Хоча це не виглядає логічним, адже фіскалізація може завадити приховуванню оборотів підприємствами формального сектору, але жодним чином не стосується неформальних підприємств, натомість створює додатковий бар'єр для переходу до формального сектору.

Польща

Найбільш поширеною правовою формою організації мікро та малого бізнесу виступає діяльність у формі самозайнятості або приватного підприємництва (*Firma jednoosobowa*), що передбачає реєстрацію у Центральному реєстрі та у інформаційної бази про господарську діяльність (CEIDG). Реєстрація діяльності у CEIDG передбачає автоматичну реєстрацію в якості платника соціального внеску (ZUS).

Оподаткування доходів мікро та малого бізнесу регулюється двома законами - згідно Закону про податок з доходів фізичних осіб від 26.07.1991 року (*Podatek dochodowy od osób fizycznych*) та Закону від 20.11.1998 року (*o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiągniętych przez osoby fizyczne*), які не передбачають заборон діяльності мікро та малого бізнесу з юридичними особами, зокрема щодо особливих ставок оподаткування, крім режиму «податкова картка» (див. нижче).

Зазначені Закони надають можливість вибору між трьома схемами оподаткування, а саме:

- за єдиним податком (podatek liniowy¹⁴)

¹⁰ <https://www.sars.gov.za/ClientSegments/Businesses/SmallBusinesses/Pages/default.aspx>

¹¹ World Bank, A REPORT ON THE MSME LANDSCAPE IN SOUTH AFRICA, стор. 33

¹² https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/industry_ext_content/ifc_external_corporate_site/financial+institutions/resources/msme-opportunity-south-africa

¹³ SARS Annual Performance Plan 2018-2019, стор. 26

¹⁴ https://www.biznes.gov.pl/pl/firma/podatki-i-ksiegowosc/chce-rozliczac-pit/proc_637-podatek-liniowy-oswiadczenie

лише для фізичних осіб, базою для обчислення вважається оподатковуваний дохід, тобто виручка зменшена на витрати, що дозволені до відрахування, до відрахувань дозволяється застосовувати наступні суми:

- із суми доходу - суму збитку, що виник в попередні податкові періоди (у зв'язку зі здійсненням підприємницької діяльності);

- із суми доходу – суми що підлягають обов'язковій сплаті (внески на пенсійне страхування, страхування від інвалідності, хвороб і нещасних випадків) та сплачені платником податків;

- із суми податку - суми сплачених в податковому році обов'язкових внесків на медичне страхування.

Податок сплачується за єдиною ставкою 19% щорічно на підставі розрахунку (Zeznanie PIT-36L) та податкової декларації, що подається не пізніше 30-го квітня наступного року;

- **за єдиною фіксованою сумою** (ryczaltu od przychodów ewidencjonowanych¹⁵)

оподаткуванню підлягає виручка (а не дохід), тобто в подібних випадках не дозволяється прийняти до відрахування будь-які витрати. Обчислений податок сплачується щомісячно (до 20-го) єдиним платежем. Для цього різновиду податку з доходів встановлено ряд обмежень, зокрема від обсягу доходів (за попередній рік не перевищує суму еквівалентну 250 тис євро або 6,54 млн грн). Облік спрощений - враховуються тільки доходи (без вирахування витрат). Ставка податку встановлюється в залежності від виду діяльності – від 2,5% до 20% (крім зазначених - 3%, 5,5%, **8,5%** - найбільш поширена, 10%, 12,5% та 17%). Платники податків (фізичні особи, зокрема самозайняті, та деякі форми юридичних осіб – цивільно-правове або загальне товариство), які використовують цю форму оподаткування, зобов'язані вести спрощений бухгалтерський облік: облік доходів, облік основних засобів та нематеріальних активів;

- **податкова картка** (karty podatkowej - PIT-16¹⁶) є найближчим аналогом українського єдиного податку першої-другої групи (далі - ПК)

ПК - це форма оподаткування, яка передбачає сплату фіксованої суми податку незалежно від обсягу фактично отриманого доходу. Така форма оподаткування є особливо вигідною для малих компаній, що працюють з незначною кількістю найманих працівників та можуть здійснювати реалізацію лише кінцевому споживачу. Хоча основні користувачи зазначеного режиму це індивідуальні пілприємці та самозайняті особи.

Фіксована сума до сплати визначається рішенням Міністра фінансів окремо для кожного податкового року¹⁷ та розраховується в

¹⁵ https://www.biznes.gov.pl/pl/firma/zakladanie-firmy/chce-zalozyc-spolke-cywilna/proc_1331-ryczalt-od-przychodow-ewidencjonowanych

¹⁶ https://www.biznes.gov.pl/pl/firma/zakladanie-firmy/chce-zalozyc-spolke-cywilna/proc_1330-opodatkowanie-w-formie-karty-podatkowej

¹⁷ М.Р. 2018 poz. 1172

залежності від збільшення кількості найманих працівників та розміру міста, в якому здійснюється діяльність:

(в злотих/місяць)

У містах з населенням*			
до 25 000	понад 25 000 до 100 000	понад 100 000 до 500 000	понад 500 000
212	223	244	261

* ставки можуть бути збільшені, але не більше ніж на 50%

Оподаткування карткою доступне лише для певних видів діяльності (чинний документ про ПК включає 132 види діяльності, переважно послуг, зокрема торгівля непродовольчими товарами та продуктами харчування), звільняє від обов'язку ведення бухгалтерського обліку, подання податкових декларацій та сплати авансових платежів. Фіксована сума до сплати зменшується лише на суму сплачених платежів за медичне страхування. Платник податків здійснює оплату податку щомісяця (7-й день кожного місяця за попередній місяць і за грудень до 28 грудня поточного фінансового року).

Використання касових апаратів (Kasa fiskalna¹⁸) здійснюється на загальних підставах на підставі Закону про податок на товари та послуги від 11.03.2004 року. Сьогодні в країні існує три типи касових апаратів (далі - PPO), що кваліфікуються за способом збереження даних:

- онлайн-каси, дають змогу безперервно передавати дані до фіскального серверу - Центрального касового сховища (CRK);
- електронні каси, зберігають дані на відповідних носіях SD/SDHC, тобто передбачають окремі додаткові процедури подання даних щодо продажів до фіскальних органів (їх придбання дозволено лише до 31 грудня 2022 року);
- так звані паперові каси, що зберігають дані про продажі лише у паперовому вигляді (були доступні до 31 серпня 2019 року та можуть використовуватись лише до вичерпання строку їх дії).

Останні два типу PPO передбачають друкування та збереження щоденних фіскальних звітів у Книзі касового апарату. Квитанції (чеки), що реєструються (видаються) касовими апаратами, можуть бути (за вимогою) передані покупцеві в паперовій або електронній формі.

Політика країни у цій сфері складається з стимулювання купівлі саме онлайн-кас та поступового переведення значного прошарку бізнесу, насамперед сфери послуг, до обов'язкового їх застосування (широка фіскалізація), зокрема:

- з 1 січня 2020 року: послуги станцій технічного обслуговування та послуги автозаправних станцій;

¹⁸ <https://www.biznes.gov.pl/pl/firma/podatki-i-ksiegowosc/chce-korzystac-z-kasy-fiskalnej/kasa-fiskalna-w-firmie/kasa-fiskalna-w-firmie>

- з 1 липня 2020 року: заклади громадського харчування та готелі;
- з 1 січня 2021 року: перукарні та салони краси, косметика та косметологія; будівельні компанії; медичні установи; юридичні послуги; спортивні зали.

Законодавством передбачена податкова знижка на придбання РРО (відносно паперових та електронних РРО знижка діяла лише до апаратів, що придбано до 30.04.2019 року), що становить 90% від вартості пристрою, але не більше 700 злотих (біля 4 200 грн) та за умови його використання наступні 3 роки (тобто припинення діяльності або продаж чи закриття бізнесу призведуть до необхідності повернення податкової знижки).

Самозайняті (розглядаються з точки зору податків як мікро бізнес).

ZUS – соціальне страхування, включаючи медичне – 19,52%, пенсійний – 13%. Підприємці самі визначають, чи сплачують ці відсотки з усього свого доходу, чи тільки з мінімально необхідної суми. Мінімально необхідна сума визначається як 60% від середньої зарплати/доходу (average remuneration).

Медичне страхування – 9%, з яких тільки 7,75% вираховується з особистого податку на доходи. Підприємці самі визначають, чи сплачують ці відсотки з усього свого доходу, чи тільки з мінімально необхідної суми. Мінімально необхідна сума визначається як 75% від середньої зарплати/доходу (average remuneration).

Підприємці, які паралельно працюють у штаті, соціальні податки та пенсійні зі свого бізнесу не сплачують. Також є винятки для молоді до 26 років. Підприємці, які мають кілька фірм/бізнесів, самі визначають, з якого бізнесу вони будуть сплачувати мінімальні податки (соц та пенсійні). Реєстрація платника ПДВ – від 10 тис євро.

Звільнення від застосування РРО:

- **не потрібно мати касовий апарат, якщо ви продаєте товари чи послуги лише юридичним особам**, які фіксують свої доходи на основі виданих рахунків-фактур;

- оборот від продажу фізичним особам (кінцеві продажі) не перевищував **20 000 злотих** (біля 122 тис грн) у попередньому податковому році;

- здійснюється продаж товарів або послуг, що включено до спеціального переліку (**49 видів** товарів або послуг, зокрема послуги, пов'язані з сільським господарством та водопостачанням; збиранням та утилізацією відходів; регулярний пасажирський, міський та приміський наземний транспорт; поштові та кур'єрські послуги).

Румунія

Оподаткування доходів мікро та малого бізнесу регулюється розділом III «**Податок на доходи мікропідприємств**» Податкового кодексу (CODUL FISCAL¹⁹).

Мікропідприємство – це юридична особа Румунії, яка на 31 грудня попереднього фінансового року сукупно виконує такі умови:

- має дохід, який не перевищував еквіваленту в **1 000 000 євро**;
- її статутний капітал належить особам (фізичним або юридичним), крім держави та адміністративно-територіальних одиниць;
- не перебуває у стані банкрутства або ліквідації, зареєстрована в реєстрі торгівлі відповідно до закону.

(частина перша статті 47 Податкового кодексу)

Ставки податку на доходи мікропідприємств становлять (стаття 51):

✓ **1%** - для мікропідприємств, які мають одного або двох найманих працівників;

✓ **3%** - для мікропідприємств, які не мають найманих працівників.

Податковою базою є сукупний дохід мікропідприємства, який підлягає коригуванню (зменшенню) на суму окремих категорій доходу, зокрема субсидії, поліпшення активів, коригування на очікувані збитки та інші резерви, страхові компенсації. Якщо мікропідприємство придбає касовий апарат, вартість його придбання повністю віднімається з бази оподаткування у кварталі, в якому РРО був введений в експлуатацію (стаття 53).

Мікропідприємства зобов'язані вести облік доходів та витрат, нараховувати амортизацію на основні фонди у загальному порядку.

Розрахунок та сплата податку здійснюються щоквартально (до 25 числа місяця, наступного за звітним кварталом). Мікропідприємства зобов'язані подавати до граничного строку сплати податку декларацію з податку на доходи мікропідприємств.

Мікропідприємства, що діють у наступних сферах: готелі та інші подібні об'єкти розміщення, зокрема для тимчасового проживання; кемпінги та табори; ресторани та бари; обслуговування заходів; інші послуги з харчування та розміщення (CAEN 5510, 5520, 5530, 5590, 5610, 5621, 5629, 5630) мають можливість в рамках Закону № 170/2016²⁰ сплачувати **спеціальний податок на окремі види діяльності** (Impozitul specific unor activități). Для кожного виду діяльності річний розмір податку розраховується за окремою формулою, що корелюється коефіцієнтами (у діапазоні від 0,1 до 105), зокрема враховується сезонність діяльності та місце розташування. Так,

¹⁹ https://www.anaf.ro/anaf/internet/ANAF/asistenta_contribuabili/persoane_fizice/legislatie/codul_fiscal/

²⁰ https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/L_170_2016.pdf

стандартний розмір податку на рік сягає: для закладів харчування – 1 400 лей (7 760 грн); для готелів – від 22 до 820 лей (122 – 4 544 грн) за одне місце проживання. Платники податку ведуть облік доходів та витрат за загальними правилами. Подання декларації та сплата податку здійснюються два рази на рік - кожні шість місяців (до 25 числа наступного місяця).

Податкове законодавство, зокрема Податковий кодекс, не передбачає будь-яких заборон (обмежень) для мікропідприємств щодо діяльності з юридичними особами. Крім цього, існує досить комфортна загальна система оподаткування фізичних осіб - базова ставка податку з доходів фізичних осіб, зокрема від індивідуальної підприємницької діяльності або самостійної незалежної діяльності, встановлена на рівні 10%.

Самозайняті - Authorized Physical Person. Податки та збори: 16% income tax, 5,5% - медичне страхування, від 10,5% до 26,3% - пенсійний фонд, залежно від вибору самозайнятої особи.

Питання застосування PPO (aparate de marcat electronice fiscale) регулюється окремою Постановою Уряду²¹, що передбачає звільнення від обов'язку їх застосування лише окремих видів діяльності (стаття 2), зокрема торгівля сільськогосподарською продукцією власного виробництва, послуги пасажирського транспорту, продаж газет і журналів. При цьому, особливістю національного законодавства є те, що якщо продавець відмовляється видавати клієнту фіскальний чек квитанцію, крім випадків прямо передбачених Законом, останній **«має право користуватися придбаним товаром або послугою, що надається, не сплачуючи його вартості»** (пункт 10¹ статті 1).

Росія

Оподаткування малого та мікробізнесу регулюється Податковим кодексом²², яким передбачається деякі особливості оподаткування в рамках як загального режиму оподаткування, так і надається можливість вибору одразу декількох спеціальних режимів сплати податків.

До суб'єктів малого та середнього підприємництва відносяться господарські товариства і партнерства, виробничі та споживчі кооперативи, селянські (фермерські) господарства та індивідуальні підприємці, що мають середньооблікову чисельність працівників за попередній календарний рік:

- **для мікропідприємств** - до п'ятнадцяти чоловік;
- **для малих підприємств** - до ста чоловік.

²¹ Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 28/1999 din 25 martie 1999 privind obligația operatorilor economici de a utiliza aparate de marcat electronice fiscale

²² <http://nalog.garant.ru/fns/nk/>

На загальній системі оподаткування існує опція **«індивідуальні підприємців - фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи»²³**. Податкова база в цьому випадку представляє собою різницю між сумами отриманого доходу і професійними податковими відрахуваннями (витрати які пов'язані з підприємницькою діяльністю та які повинні бути документально підтверджені). Базова ставка податку – 13%. У разі неможливості документального підтвердження витрат доходи можуть бути зменшені на норматив витрат - 20% від суми доходів, отриманих від підприємницької діяльності (пункт 1 статті 221). Індивідуальні підприємці повинні вести Книгу обліку доходів і витрат та господарських операцій, а також подавати до податкового органу за своїм місцем проживання податкову звітність (декларація про передбачуваний дохід фізичної особи). Декларація подається не пізніше п'яти днів після закінчення місяця, в якому одержано відповідні доходи. Виходячи з даних декларації, податкові органи тричі на рік обчислюють суми авансових платежів, які підлягають сплаті у термін до 15 липня, 15 жовтня поточного року та до 15 січня наступного року. За підсумками року підприємець зобов'язаний подати річну декларацію до 30 квітня наступного року.

Одночасно, юридичні та фізичні особи в рамках дії спеціальних податкових режимів можуть обрати:

- **спрощена система оподаткування²⁴** (далі - ССО) – це особливий порядок сплати податків для представників малого та середнього бізнесу, зокрема індивідуальних підприємців (Глава 26.2, статті 346.11 - 346.25.1).

Застосування ССО вимагає виконання певних умов:

- річні доходи платника не перевищують 150 млн рублів (56 млн грн);

- не більше 100 найманих працівників;

- залишкова вартість основних засобів не перевищує 150 млн рублів (56 млн грн);

- додаткові обмеження: (1) участь інших організацій в капіталі не може перевищувати 25% (аналог пункту 291.5.5 ст. 291 Податкового кодексу України); (2) не мають право застосовувати ССО: організації, що мають філії; банки; страхові компанії; фонди – пенсійні та інвестиційні; професійні учасники ринку цінних паперів; ломбарди; виробники підакцизних товарів; що займаються видобутком і реалізацією корисних копалин; агентства зайнятості та іноземні компанії.

²³ https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/ndfl/ndfl_ip/

²⁴ <https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/usn/>

ССО дозволяє обрати один з двох визначення об'єкту оподаткування: дохід або дохід, який зменшено на величину витрат (доходи мінус витрати). У першому випадку ставка становить **6%**, податок сплачується з суми доходів. У другому випадку (дохід, зменшений на величину витрат) - **15%** (діє правило мінімального податку: якщо за підсумками року сума податку виявилася меншою 1% отриманих за рік доходів, сплачується мінімальний податок в розмірі 1% від отриманих доходів).

Водночас, регіональними законами можуть встановлюватися знижені ставки податку в межах від 5% до 15%, а для платників податків - індивідуальних підприємців, які здійснюють діяльність у виробничій, соціальній та науковій сферах, в сфері побутових послуг населенню і послуг з надання місць для тимчасового проживання, може бути встановлена ставка в розмірі **0%** (стаття 346.20). Передбачено внесення щоквартальних авансових внесків та подання раз на рік декларації (за місцем знаходження організації - не пізніше 31 березня року, наступного року або місцем проживання підприємця - не пізніше 30 квітня року, наступного за минулим податковим періодом;

- **єдиний податок на доведений дохід** (рос. – «вменённый доход») **для окремих видів діяльності**²⁵ (далі - ЄПДД), передбачає, що при його обчисленні та сплаті розмір реально отриманого доходу значення не має, а платники податків керуються розміром доведеного ним доходу (Глава 26.3, статті 346.26 - 346.33). ЄПДД може застосовуватись лише до окремих видів підприємницької діяльності за рішенням місцевих органів влади, зокрема роздрібна торгівля, що здійснюється через магазини і павільйони з площею торгового залу не більше 150 кв м; надання послуг громадського харчування з площею залу обслуговування відвідувачів не більше 150 кв м; побутові послуги; розміщення реклами; ветеринарні послуги; послуги з ремонту, технічного обслуговування та миття автотранспорту; рекламна діяльність; послуги з перевезення пасажирів і вантажів автотранспортом; послуги стоянок.

Застосування ЄПДД вимагає виконання певних умов, у тому числі:

- не більше 100 найманих працівників;
- участь в капіталі інших юридичних осіб не може перевищувати 25%.

Базою оподаткування є розрахункова/умовна базова дохідність (у межах від 1 000 до 12 000 рублів або **від 373 до 4 500 грн на місяць**), що підлягає уточненню на два коригуючих коефіцієнти (показують ступінь впливу того чи іншого фактору на результат підприємницької діяльності, що обкладається єдиним податком). Розрахунок податку здійснюється за формулою: (Податкова база * Ставка податку **15%**) -

²⁵ <https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/envd/>

Страхові Внески. Водночас, регіональними законами можуть встановлюватися знижені ставки податку - **від 7,5%**.

Здійснюється окремий облік показників за кожним видом діяльності. Єдиний податок не передбачає ведення бухгалтерського обліку лише для індивідуальних підприємців (Закон від 06.12.2011 № 402-ФЗ «Про бухгалтерський облік»), тобто юридичні особи – платники ЄПДД ведуть бухгалтерський облік і подають бухгалтерську звітність на загальних підставах. Єдиний податок сплачується щоквартально.

Платники ЄПДД **звільняються від обов'язку застосування касових апаратів** за умови видачі на вимогу покупця (клієнта) документа (товарного чека, квитанції або іншого документа, що підтверджує прийом грошових коштів за відповідний товар (роботу, послугу). Платники ЄПДД - індивідуальні підприємці мають право зменшити суму податку на витрати з придбання контрольно-касової техніки в розмірі не більше 18 тис рублів (6,7 тис грн) на кожен РРО;

- **патентна система оподаткування**²⁶ (далі - ПСО). До ПСО можуть, на добровільних засадах, приєднатись лише індивідуальні підприємці, у яких середня чисельність найманих працівників за податковий період та за всіма видами підприємницької діяльності не перевищує 15 осіб та з початку календарного року обсяг від реалізації щодо якого застосовується патентна система не перевищив 60 млн рублів, біля 22,41 млн грн (Глава 26.5, статті 346.43 - 346.53).

ПСО застосовується щодо 63 видів підприємницької діяльності. При веденні декількох видів підприємницької діяльності патент необхідно придбавати на кожен з видів діяльності окремо. Максимальний розмір потенційно можливого до отримання індивідуальним підприємцем річного доходу не може перевищувати 1 млн рублів (373,5 тис грн).

Патент видається податковими органами на період від одного до дванадцяти місяців включно в межах календарного року. Податкова база - грошовий вираз потенційно можливого до отримання річного доходу по виду підприємницької діяльності щодо якої застосовується ПСО. Податкова ставка складає **6%**. Для платників ПСО, які здійснюють діяльність у виробничій, соціальній та науковій сферах може бути встановлена ставка в розмірі **0%** (стаття 346.50). Платники податку зобов'язані вести облік доходів від реалізації (Книга обліку доходів). У разі якщо патент отриманий на термін до 6 місяців податок сплачується в розмірі повної суми податку в термін не пізніше терміну закінчення дії патенту. Податкова декларація з податку, що сплачується у зв'язку із застосуванням ПСО, не подається.

Всі три спеціальних режиму оподаткування заміщують сплату наступних податків - з прибутку (для ССО та ЄПДД) або з доходів фізичних осіб, на майно та на додану вартість, крім імпортного ПДВ.

²⁶ <https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/patent/>

Положення глави 26.5 ПК не забороняють індивідуальним підприємцям поєднувати кілька режимів оподаткування. Будь яких обмежень (заборон) щодо діяльності між суб'єктами спеціальних режимів оподаткування та юридичними особами що сплачують податки на загальних підставах законодавством не встановлено.

Слід зазначити, що у 2019 році в країні був запроваджений спеціальний податковий режим для самозайнятих (відомий як **податок на професійний дохід**)²⁷, який застосовувався лише в рамках експерименту та тільки в чотирьох регіонах. У самозайнятих не повинно бути роботодавця і найманих працівників (особиста трудова діяльність). Максимальний дохід не повинен перевищувати 2,4 млн руб на рік (до 900 тис грн). Режим передбачає сплату **4%** відносно доходів, отриманих від реалізації товарів або послуг фізособам, і **6%** - щодо доходів, отриманих від реалізації товарів або послуг індивідуальним підприємцям і юридичним особам.

Порядок використання РРО визначається Законом від 22 травня 2003 року № 54-ФЗ «Про застосування контрольно-касової техніки при здійсненні розрахунків в РФ», яким визначено перелік видів діяльності що дозволяють не використовувати РРО (пункт 3 статті 2), зокрема:

- торгівля на ринках, ярмарках, у виставкових комплексах, а також на інших територіях, відведених для здійснення торгівлі, за винятком магазинів, павільйонів, кіосків, палаток, автолавок, автомагазинів, автофургонів, приміщень контейнерного типу що знаходяться в зазначених місцях торгівлі;

- виносна роздрібна торгівля продовольчими та непродовольчими товарами (за винятком технічно складних товарів і продовольчих товарів, що вимагають певних умов зберігання та продажу), торгівля з ручних візків, кошиків, лотків;

- торгівлі з цистерн пивом, квасом, молоком, рослинним маслом, живою рибою;

- прийом від населення склопосуду та вторинної сировини, за винятком металобрухту;

- торгівля у віддалених або важкодоступних місцевостях (за винятком міст, районних центрів, селищ міського типу).

Законом встановлено обов'язок проводити заміну блоку фіскальної пам'яті кожні 15 місяців, запроваджено вимогу про видачу чеку у електронному або паперовому вигляді. Дані про продажі повинні передаватися від платників податків до операторів фіскальних даних, а від них надходять до податкових органів.

Чехія

Законодавством не передбачено спеціальних режимів оподаткування мікро та малого бізнесу, хоча діє окремий Закон про

²⁷ Федеральный закон от 15.12.2019 № 428-ФЗ

підтримку малого та середнього бізнесу (Zákon č. 47/2002 Sb.) та Закон про бухгалтерський облік, яким визначено поняття «Мікропідприємство» (§1b Zákon č. 563/1991 Sb.) та надаються спрощення в частині звільнення від обов'язків аудиту фінансової звітності та подання звіту про прибутки та збитки.

В рамках загальної системи оподаткування фізичним особам, що здійснюють ведення бізнесу без співробітників та мають річний обсяг доходу який протягом попередніх трьох років не перевищував 5 млн крон (5,18 млн грн), надається можливість сплати **Єдиного податку** у розмірі 15% від прибутку (Daň stanovená paušální částkou, §7a Закону про прибуток²⁸). Для цього платник повинен звернутись до податкового органу (не пізніше 31 січня поточного податкового періоду) із запитом, який містить дані щодо очікуваного доходу та витрати на ці доходи (předpokládané výdaje), інші факти, що мають відношення до визначення єдиного податку (далі - ЄП). Платник ЄП зобов'язаний зберігати звіти про розмір доходу, дані про суми дебіторської заборгованості та вести облік основних засобів, які використовуються в рамках здійснення підприємницької діяльності. Якщо платник сплачує податок на додану вартість, він зобов'язаний вести облік відповідно до спеціального закону що регулює ПДВ. ЄП сплачується не пізніше 15 грудня поточного податкового періоду та повинен становити щонайменше 600 крон/місяць (621 грн) після застосування всіх вилучень та податкових кредитів. Платники єдиного податку не мають обмежень щодо діяльності з юридичними особами.

Довгострокове та систематичне зниження податкової відповідальності у сфері продажів (тіньові операції досягли суми 6,3 млрд євро на рік²⁹) спонукало уряд країни з вересня 2016 року розпочати майже тотальну поступову фіскалізацію розрахунків на основі онлайн-авторизації та реєстрації кожного чеку (через податковий портал) у центральному сховище даних фінансового управління країни (Zákon č. 112/2016 Sb. або EET³⁰). Остання фаза процесу (хвиля 3 та 4) повинна була завершитись у березні 2018 року, але в грудні 2017 року Конституційний суд скасував деякі розділи EET. Згодом Закон був змінений, затверджений (після подання вето Сенату та 8 спроб прийняття) у вересні 2019 року та вступив у дію з 01.11.2019 року (256/2019 Sb.). Остання редакція EET передбачає запуск 3-го та 4-го етапів фіскалізації у травні 2020 року, які охоплюють:

залізничний пасажирський та автомобільний вантажний транспорт, виробництво продуктів харчування та вільні професії (лікарі, адвокати, перекладачі, ветеринари, аудиторі та інші);

ремесла, зокрема будівельні професії (електрик, плиточник, маляр та інші) та персональні послуги (перукарі, масажисти) та

²⁸ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586>

²⁹ <http://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/eet>

³⁰ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-112>

виробнича діяльність (виробництво та продаж текстилю, одягу, машин, іграшок, виробів з паперу, металевих конструкцій, комп'ютерів).

Але, для малого бізнесу із щорічними продажами до 600 тис крон (621,3 тис грн) застосування РРО дозволяється у спеціальному офлайн-режимі, що передбачає продажі без підключення до Інтернету, використовуючи паперові квитанції, які видаються фінансовим управлінням безкоштовно (норма набуває чинності з 01.05.2020 року). Водночас, платники податків, які будуть зобов'язані реєструвати продажі, мають право застосування разової знижки з податку з доходів фізичних осіб - до 5 000 крон (5 177 грн)³¹.

Німеччина

Згідно податкового законодавства, для малого бізнесу існує **звільнення від сплати податку на додану вартість** (Закон про ПДВ або UstG³²), якщо оборот у попередньому фінансовому році не перевищував суму 17 500 євро або 462,6 тис грн (з 2020 року – 22 тис євро у разі прийняття так званого Закону про боротьбу з бюрократією або BEG III), але не більше 50 000 євро (§ 19 UstG).

Суб'єкти малого бізнесу (зокрема компанії що не вважаються компаніями у розумінні комерційного реєстру - AG, GmbH, KG, UG, OHG тощо) та замозайняті особи (фрілансери) можуть вести облік доходів/витрат за спрощеною процедурою (Einnahmen Überschuss Rechnung або EÜR), що не передбачає складання балансу або фінансової звітності (добровільна відмова від їх складання) та потребує досить простого розрахунку (Закон про податок на прибуток або EStG³³):

прибуток = операційні доходи – (операційні витрати+ амортизація)
доходи та витрати рахуються за касовим методом

Застосування EÜR можливо за умови дотримання двох умов: річний оборот – до 600 тис євро (15,86 млн грн) та річний прибуток – не більше 60 тис євро (1,59 млн грн). У цьому випадку власники малого бізнесу мають заповнити форму EÜR як додаток до податкової декларації (§ 60 Abs. 4 EStDV), який вони повинні подати виключно в електронному вигляді.

Податкове законодавство не передбачає будь-яких заборон (обмежень) для мікро та малого бізнесу щодо діяльності з юридичними особами.

У Німеччині діють прогресивні ставки податку на доходи (§ 32a EStG):

- до 9 168 євро – доходи не оподатковуються
- від 9 169 до 14 254 євро - за формулою: $(980,14 * y + 1\,400) * y$

³¹ <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/parlament-schvalil-start-dalsi-faze-eet-36105>

³² https://www.gesetze-im-internet.de/ustg_1980/index.html

³³ <https://www.gesetze-im-internet.de/estg/>

- від 14 255 до 55 960 євро: $(216,16 * z + 2 397) * z + 965,58$
- від 55 961 до 265 326 євро: (прибуток * 42%) - 8 780,9
- від 265 327 євро: (прибуток * 45%) - 16 740,68.

У Німеччині немає юридичного зобов'язання фіксувати продажі за допомогою PPO, але є «Принципи належного ведення бухгалтерського обліку» (далі – GoB³⁴), що базуються на нормах Податкового кодексу (§§ 90 Absatz 3, 141-147 AO - вимоги до обліку та збереження записів та даних), Господарського кодексу (§238 HGB - зобов'язання з бухгалтерського обліку) та Законів про прибуток та ПДВ (§4 та §41 EStG, §22 UstG - обов'язки щодо реєстрації операцій). Як результат, існують зобов'язання щодо реєстрації кожної операції з грошовими коштами, особливо для платників ПДВ. Але, з урахуванням звільнення від сплати податку для малого бізнесу, існує можливість добровільного застосування PPO якщо оборот у попередньому фінансовому році не перевищував суму 17 500 євро або 462,6 тис грн (*аналог пункту 296.10 Податкового кодексу України щодо можливості не застосування PPO платниками єдиного податку, якщо обсяг їх доходу протягом календарного року не перевищує 1 млн грн*).

Додатково до податків: На індивідуальну торгівельну та іншу діяльність існує розгалужена система ліцензій (патентів). Зокрема, для індивідуальної торгівлі поза межами ринків та магазинів такі ліцензії складають від 40 до 500 євро, залежно від муніципалітету та очікуваного доходу.

Словацька Республіка

З 2016 року діє Закон про підтримку малих та середніх підприємств (Zákon č. 290/2016 Z. z.), який регулює форми та методи надання підтримки у формах безповоротного фінансового внеску, субсидій або фінансового інструменту (включає професійні консультації та навчання, сприяння участі у виставках чи інших заходах із підтримки бізнесу). При цьому, отримувачем допомоги може бути як мікропідприємство або дрібний підприємець, так і звичайна фізична особа (§2-3).

Суб'єкт господарювання, який відповідає щонайменше двом з наступних умов, повинен бути класифікований до групи мікросуб'єктів:

- (a) загальна сума активів не перевищує 350 тис євро;*
- (b) чистий товарообіг не перевищував 700 тис євро;*
- (c) середня кількість працівників протягом звітного року не перевищувала десяти.*

³⁴https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Downloads/BMF_Schreiben/Weitere_Steuerthemen/Abgabenordnung/2019-11-28-GoBD.html

*Суб'єкт господарювання, який відповідає щонайменше двом з наступних умов, класифікується у групі **малих суб'єктів господарювання**:*

(а) загальна сума майна перевищила 350 тис євро, але не перевищила 4 млн євро;

(b) чистий товарообіг перевищив 700 тис євро, але не перевищував 8 млн євро;

(с) середня кількість найманих працівників протягом звітного року перевищувала 10 і не перевищувала 50.

(частина шоста та сьома § 2 Закону про бухгалтерський облік)

Суб'єктам малого підприємництва Законом про податок на прибуток (Zákon č. 595/2003 Z. z.) надається можливість сплати податку на прибуток:

в якості фізичних осіб - приватних підприємців³⁵, що здійснюють підприємницьку діяльність на підставі торговельної ліцензії згідно Закону про ліцензування торгівлі (Zákon č. 455/1991 Z. z.), дохід від такої діяльності для цілей оподаткування класифікується як дохід від торгівлі;

за професіями³⁶ відповідно до спеціального регламенту або доходів від іншої самозайнятості.

Особливістю національного законодавства є можливість вибору одного з трьох методів обчислення та сплати податку залежно від способу врахування витрат:

- **витрати у відсотках від доходу (фіксовані витрати)**, визнаються за єдиною ставкою у розмірі 60% від загального доходу, але не більше 20 000 євро (§ 6 (10)):

база оподаткування = (доходи) – (витрати, але не більше 20 тис)

- **фактичні витрати на основі податкових записів**, податкові витрати у часовій послідовності (§ 6 (11));

- **простий облік витрат** (заснований на спрощеному бухгалтерському обліку та мінімальних вимогах до фінансової звітності – подається лише звіт про прибутки та витрати, звіт про активи та зобов'язання).

Подібна система обліку витрат в умовах плоскої ставки оподаткування в 19% (для доходів що не перевищують 176,8 розмірів прожиткового мінімуму – 35,27 тис євро або 928 тис грн), дозволяє коригувати розміри бази оподаткування в залежності від характеру підприємницької діяльності.

Слід зазначити, що згідно Закону про податок на додану вартість³⁷ (Zákon č. 222/2004 Z. z.) зобов'язання з реєстрації платником ПДВ

³⁵ <https://www.financnasprava.sk/sk/podnikatelia/dane/dan-z-prijmov/fyzicke-osoby/zivnostnici>

³⁶ <https://www.financnasprava.sk/sk/podnikatelia/dane/dan-z-prijmov/fyzicke-osoby/slobodne-povolania>

³⁷ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/222/>

настає за умови обороту протягом 12 календарних місяців поспіль у розмірі більше 49 790 євро (1,31 млн грн).

Податкове законодавство не передбачає будь-яких обмежень для мікро та малого бізнесу щодо діяльності з юридичними особами на загальній системі оподаткування.

Використання РРО регламентується окремим Законом (Zákon č. 289/2008 Z. z.), яким запроваджено застосування двох видів касових апаратів:

- **електронних**³⁸ - класичний РРО з фіскальною пам'яттю та принтером, що утворюють єдиний функціональний блок, або комп'ютер із власною програмою реєстрації та окремим фіскальним принтером;

- **віртуальних** – це послуга, створена Фінансовим управлінням, що спілкується через термінальне обладнання та надається виключно через мобільні додатки (*для смартфонів*) або клієнтське середовище (*для планшетів та комп'ютерів*), створене управлінням на своєму веб-сайті (*по суті, аналог українських програмних РРО, передбачених Законами 128 та 129*).

Касові апарати з 1 липня 2019 року повинні мати онлайн-підключення до порталу фінансового управління (так звана **eKasa**³⁹), використання eKasa є обов'язковим, але встановлено перехідний період (*без штрафів*) до 31.12.2019 року.

Вимога щодо застосування РРО має низку виключень, що стосуються: оренди нерухомості, роботи з прибирання, адміністративні заходи, надання короткочасної допомоги по догляду за дітьми та людьми похилого віку, послуги буксирування автомобілів, автоперевезення, окремі види будівельних робіт (земляні, кладочні та штукатурні роботи, фарбування, електромонтажні роботи, покрівельні роботи), торгівлі товарами через торгові автомати, продаж товарів інвалідами (з важкою втратою працездатності),

Особливістю законодавства є те, що підприємці, на яких не поширюється зобов'язання з ведення обліку продажів з використанням РРО, зобов'язані на кожній точці продажу оприлюднити спеціальне повідомлення про зазначений факт таким чином, щоб це повідомлення було зрозумілим покупцеві та легкодоступним для читання ((7) §3).

Самозайняті - samostatne zarobkovo sinna osoba – Economically independent active person:

Податки сплачуються щомісяця. Податки розраховуються на основі відсотка від прибутку (дохід мінус підтверджені витрати). Єдиний податок – 20%. Ліцензія потрібна, якщо реалізуються товари - ціна 5 Євро.

³⁸ <https://www.financnasprava.sk/sk/podnikatelia/dane/ekasa/erp>

³⁹ <https://www.financnasprava.sk/sk/podnikatelia/dane/ekasa>

Індія

Країна має досить складне законодавство, що регулює питання ведення та оподаткування бізнесу. Малий бізнес зазвичай ведеться у наступних організаційно-правових формах:

- партнерства, зокрема з обмеженою відповідальністю (*Partnership Firm, Limited Liability Partnership*), дохід оподатковується за фіксованою ставкою 30%;

- приватні товариства з обмеженою відповідальністю (*Private Limited Company*⁴⁰), якщо річний товарообіг не перевищує 250 млн рупій (3,33 млн грн) дохід оподатковується за ставкою 25% (звичайна ставка 30%);

- приватне підприємство або ПП (*One Person Company*⁴¹), може бути зареєстрована лише громадянином Індії, який проживає в країні, дохід компанії оподатковується за ставкою 25%;

- індивідуальне підприємництво (*Sole proprietorship*) є альтернативою ПП, але оподатковується як фізична особа за наступними прогресивними ставками податку на доходи (за 2019-20 податковий рік⁴²):

 - до 250 000 рупій (до 83,2 тис грн) – 0%

 - від 250 000 до 500 000 рупій (до 166,3 тис грн) – 5%

 - від 500 001 до 1 000 000 рупій (до 332,6 тис грн) – 20%

 - від 1 000 001 рупій – 30%;

- кооперативи (*Cooperative Society*⁴³), прибуток оподатковується за ставкою 30%.

Крім зазначеного, існує механізм **мінімального альтернативного податку** або МАТ (*minimum alternate tax*). Коли розмір податку з оподаткованого доходу за минулий рік, що був обчислений за звичайними правилами, порівнюється, відповідно до положень Закону про податок на прибуток (*Section 115JC, Income Tax Act*), з сумою податку що виникає за умови оподаткування балансового прибутку по ставці 18,5%. Якщо фактичний податок є меншим, до бюджету стягується саме податок у розмірі 18,5% (тобто компанія не може сплачувати податок на прибуток нижче МАТ, навіть якщо отримує збитки або має пільги). В подальшому сума, що виплачується як МАТ понад «звичайне» податкове зобов'язання, може використовуватися протягом 15 років як кредит що зменшує суму податку на прибуток який підлягає до сплати в бюджет.

Для окремих видів професій та осіб, що отримують дохід у формі комісійних чи брокерських послуг або які здійснюють будь-яку агентську діяльність, встановлені спеціальні положення для обчислення прибутку (*Section 44AD, Income Tax Act*) – так звана

⁴⁰ Section 2(68), Companies Act 2013

⁴¹ Section 2(62), Companies Act 2013

⁴² <http://taxsummaries.pwc.com/ID/India-Individual-Taxes-on-personal-income>

⁴³ Cooperative Societies Act, 1912

передбачувана схема, що розповсюджується на 5 років та передбачає обмеження сукупного обороту у податковому році - не більше 2 млн рупій (665,3 тис грн). Схема дозволяє, за умови сплати **8%** (всі види платежів) або **6%** (лише електронні платежі) від загального обороту (валових надходжень), не вести бухгалтерський облік, не сплачувати авансові внески та подавати спрощену податкову декларацію (форма ITR-4).

Будь-яких обмежень (заборон) щодо діяльності між суб'єктами малого бізнесу та компаніями що сплачують податки на загальних підставах законодавством не встановлено.

Уряд Індії зробив важливий крок та застосував **податок на товари та послуги (GST)** з 1 липня 2017 року - це непрямий податок, який є режимом оподаткування, заснованого на транзакціях та який об'єднав акцизний збір, податок на послуги, центральний податок з продажів (CST), податок на розваги, податок на розкіш, податки на лотерею тощо. Однак є кілька товарів, які продовжують знаходитись поза межами GST (бензин, дизельне паливо, авіаційне паливо, природний газ, сира нафта). Ставка GST коливається від 5% до 28% залежно від категорії товарів та послуг, але базова ставка податку становить 18%. Порогова межа (сукупний оборот у податковому році) для отримання реєстрації GST становить 2 млн рупій (665,3 тис грн). Але з 1 квітня 2019 року, поріг для реєстрації GST платниками, що здійснюють виключно постачання товарів в межах країни збільшено до 4 млн рупій (1,33 млн грн)⁴⁴. Одночасно, дрібні виробники та торговці з річним оборотом до 15 млн рупій (до 5 млн грн) мають можливість застосовувати GST за зниженою ставкою – **1%**, а заклади громадського харчування (ресторани) – **5%**.

Крім цього, з липня 2019 року здійснюється тестування нової спрощеної системи повернення (відшкодування) GST. Планується, що повноцінна система буде впроваджена з квітня 2020 року.

Також, з 1 січня 2020 року Уряд Індії запроваджує систему електронних GST-рахунків для транзакцій B2B (*альтернатива українського Єдиного реєстру реєстрації податкових накладних*). Компанії почнуть отримувати спеціальний податковий номер для рахунків-фактур щодо кожної операції з продажу понад визначений ліміт (*IRN - це номер, який платники податків, зареєстровані в GST, можуть генерувати з порталу електронних рахунків, завантаживши рахунок-фактуру*). Такі IRN потрібно зазначати у рахунку-фактурі, який лише після цього вважатиметься дійсним документом. Декларується, що мета нової системи адміністрування полягає в обмеженні ухилення від сплати податків, оскільки дані, створені в такій системі, будуть доступні уряду в режимі реального часу.

⁴⁴ <http://taxsummaries.pwc.com/ID/India-Corporate-Other-taxes>

Будь-який бізнес, що відповідає наступним критеріям (дохід більше 120 тис рупій (біля 40 тис грн) або загальний обсяг продажів чи товарообігу перевищує 1 млн рупій (332,65 тис грн), зобов'язаний вести бухгалтерський облік згідно з Законом про податок на прибуток (облік доходів та витрат).

Податковий рік в Індії - з 1 квітня по 31 березня.

Естонія

Компаній та фізичні особи – підприємці (ФОП) або самозайняті сплачують податок на прибуток за загальною ставкою 20% (*діє податок на виведений капітал - компанії-резиденти сплачують податок на прибуток лише при розподілі прибутку у вигляді дивідендів*). Останні сплачують ще і соціальний податок за ставкою 33%. Податок на прибуток сплачується з отриманих від підприємництва доходів, з яких зроблені дозволені законом відрахування, пов'язані з підприємництвом. Дозволені відрахування з доходів від підприємництва може призвести тільки фізична особа, яка зареєстрована у якості ФОП в Комерційному реєстрі (§14 та Розділ 6 Закону про податок на прибуток або TuMS). Дохід у розмірі до 6000 євро на рік вираховується із доходу фізичної особи (неоподаткований мінімум).

Податковим періодом є календарний рік. Існує зобов'язання сплачувати авансові внески (до 15 червня, вересня та грудня) та (не пізніше 31 березня року наступного за податковим періодом) подання, разом з Загальною декларацією про доходи фізичної особи – резидента (форма А), Декларації про доходи від підприємництва (форма Е). При цьому, обов'язок подання «декларації підприємця» зберігається навіть якщо була відсутня господарська діяльність⁴⁵.

ФОП не повинен сплачувати авансові платежі з податку на прибуток: в перший рік діяльності; якщо розмір податку до сплати за один квартал не перевищує 64 євро; якщо в попередній податковий період були відсутні доходи; якщо підприємництво зареєстровано як сезонна або тимчасова діяльність; якщо підприємництво призупинено.

Всі підприємці зобов'язані вести бухгалтерський облік (Закон про бухгалтерський облік або RPS), зокрема Денну книгу, у якій немає затвердженої форми, і підприємець може сам вибрати відповідну форму. Особливістю законодавства (пункти 1 та 3 Глави 7 TuMS) є можливість ведення обліку або **за касовим принципом** (*доходи і витрати відображаються з початку року в хронологічному порядку з урахуванням фактичного надходження або сплати коштів*), або за принципом виникнення (*господарські операції відображаються відповідно часу їх скоєння, незалежно від надходження або сплати коштів*). Всі платники податків повинні зберігати первинні документи,

⁴⁵<https://www.emta.ee/ru/registraciya-predprinimatelstvo/predprinimatelyu-fizicheskomu-licu/azbuka-predprinimatelya-2>

облік операцій та платежів та інші документи, що мають податкове значення, принаймні 7 років (§ 58 Закону про оподаткування або MKS).

Фізичним особам з 01.01.2018 року надається можливість сплати так званого **податку з бізнесу** (ettevõtlustulu maks) згідно Закону про спрощений податок на прибуток (ELMS). Для цього особа відкриває спеціальний бізнес-рахунок в LHV Pank⁴⁶. Доходи від надання послуг та продажу товарів, отримані через бізнес-рахунок, оподатковуються як податок з обороту (*витрати не віднімаються*) та за наступними ставками:

✓ **20%** від суми, що надійшла на бізнес-рахунок, якщо сума не перевищує 25 тис євро (665,7 тис грн) за календарний рік;

✓ **40%** від суми, що перевищує 25 тис євро.

Податок з бізнесу зараховується в рахунок сплати податку на прибуток, соціального податку та обов'язкових пенсійних внесків. Податкове зобов'язання покривається щомісячним автоматичним бронюванням частини сум на бізнес-рахунку та їх передачею до податкового органу. Умовами перебування у якості платника податку є те, що платник податку не обкладається ПДВ та не може бути самозайнятою особою у тій же чи подібній діяльності. Для платника бізнес-рахунку немає обов'язку реєструватися підприємцем і вести облік доходів і витрат (власник рахунку бачить все перерахування на нього та робить розрахунок податку через e-MTA).

Згідно вимог Закону про податок на додану вартість (§19 KÄIBEMAKSUSEADUS або KMS) зобов'язання реєстрації в якості платника ПДВ виникає у особи з дати, коли оподатковуваний оборот здійснених ним угод перевищує з початку календарного року 40 000 євро (1,05 млн грн).

Суб'єкти малого та мікробізнесу - платники ПДВ, чий оподатковуваний оборот не перевищує за попередній календарний рік 200 тис євро (5,25 млн грн), можуть обрати сплату податку **за спеціальною схемою - за касовим методом** (§ 44 KMS). Спеціальна схема не застосовується до операцій імпорту-експорту товарів або надання (отримання) послуг у межах Співтовариства (ЄС); угоди за якими оплата товару (послуги) отримується протягом періоду більш тривалого ніж три календарних місяці (наприклад угоди з лізингу)⁴⁷.

Слід зазначити, що з першого півріччя 2020 року податково-митний департамент Естонії пропонує нову електронну послугу - *Оцінка податкової поведінки*. Послуга дає впевненість платникам податків в тому, що їх діяльність та стан сплати податків знаходяться в межах Закону.

⁴⁶ кредитна установа негайно повідомляє податкові органи про фізичну особу, яка уклала договір про відкриття бізнес - рахунку

⁴⁷ <https://www.emta.ee/ru/biznes-klient/registraciya-predprinimatelstvo/obyazanny-po-nalogu-s-oborota/informirovanie-o>

Естонія майже безготівкова країна, у 2019 році частка роздрібного продажу товарів і послуг з використанням готівки (готівковий розрахунок) складала лише 39% (дані SEB).

Норвегія

Податок на прибуток (inntektsskatt) обчислюється та сплачується всіма платниками податку, як фізичними особами, так і компаніями за загальною ставкою 22%, крім платників податків, які проживають у Nord-Troms та Finnmark – 18,5% (Закон про оподаткування багатства та доходів або Sktl).

Особливістю оподаткування фізичних осіб є наявність так званої **Карти звільнення від оподаткування (frikort⁴⁸)** - це документ, який дозволяє уникати оподаткування, якщо особа заробляє до 55 000 крон (143,2 тис грн) протягом року. Крім цього, фізичні особи, що інвестують у невеликі стартапи (менше 25 працівників, річний максимум доходу – до 40 млн крон, щорічна база заробітної плати мінімум 400 тис крон), отримують право за 2019 рік на податкову знижку у 22% від суми інвестицій (МІН інвестиція – 30 тис крон або 78,1 тис грн, МАХ – 500 тис крон або 1,3 млн грн на компанію на рік - §5-14 та §6-53 Sktl).

Ще однією особливістю законодавства є те, як держава розцінює діяльність особи: хобі – не оподатковується, бізнес – підлягає оподаткуванню. До того, як перший рік господарської діяльності вважатиметься оподаткованою діяльністю, підприємець має стартовий період (до 5 років) для започаткування власного бізнесу (oppstartsperiode). Але, щоб мати право на включення витрат зазначених «5 стартових років» до відрахувань з доходу, потрібно весь час зберігати документи про доходи та витрати, які пов'язані з початком бізнесу, та звітувати за формою для започаткування бізнесу (РФ-1298) за кожний відповідний рік (форма подаєте разом з першим офіційним контрактом).

Згідно Закону про податок на додану вартість підлягає реєстрації «діяльність, коли оборот та зняття коштів перевищили загальну суму в 50 тис норвезьких крон (130,2 тис грн) за 12 місяців» (§2-1 mval⁴⁹). Для благодійних або некомерційних установ та організацій поріг реєстрації становить 140 тис крон (364,5 тис грн). Звичайна ставка ПДВ становить **25%**; на продукти харчування - 15%; пасажирський транспорт, житло, громадське мовлення та доступ до кінотеатрів, спортивних змагань, парків розваг - 12%.

Згідно Положення Міністерства фінансів про бухгалтерський облік (Розділ 5-3, Bokføringsforskriften):

- якщо платник податків має зобов'язання щодо подання фінансової звітності або обов'язок подавати декларацію з податку на прибуток або з ПДВ до податкових органів, автоматично виникають

⁴⁸ <https://www.skatteetaten.no/person/skatt/skattekort/frikort/bestille-frikort/>

⁴⁹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-58>

зобов'язання з бухгалтерського обліку (крім невеликих індивідуальних компаній, які не зареєстровано як платник ПДВ і мають оборот менше 50 тис крон (до 130,2 тис грн), що звільняються від зобов'язань з бухгалтерського обліку, але повинні документувати всі доходи та витрати);

- якщо здійснюється продаж товарів (послуг), де клієнт негайно розраховується, використовуючи готівку, кредитні картки або платіжні рішення на мобільному (наприклад, Vipps) та якщо обсяг готівки є більшим ніж 50 тис крон (130,2 тис грн), з 01.01.2019 року є обов'язковим застосування фіскалізованих касових апаратів (Закон про вимоги до системи касових апаратів або kassasystemlova). При цьому, з 1 січня 2019 року продажі через інтернет або шляхом інкасації не вважаються готівковими розрахунками за правилами бухгалтерського обліку (тобто не потребують використання РРО), навіть якщо оплата здійснюється при доставці⁵⁰.

Під час кожного продажу *«замовнику потрібно роздрукувати квитанцію про продаж з каси, крім випадків коли замовник не хоче її отримання»*.

Казахстан

Оподаткування фізичних осіб, що займаються приватною практикою або є індивідуальними підприємцями, корпоративним прибутковим податком регулюється Главою 40 Кодексу Республіки Казахстан «Про податки та інші обов'язкові платежі до бюджету (Податковий кодекс)»⁵¹ (далі - ПКК). Платники податку здійснюють розрахунок самостійно, шляхом застосування ставки до доходу, зменшеному на суму витрат, визначеними за правилами корпоративного прибуткового податку, а також на суму збитків попередніх податкових періодів (додатково враховується сумарний прибуток контрольованих іноземних компаній). Декларація з податку подається до податкових органів за місцем реєстрації підприємця щороку не пізніше 31 березня. Доходи оподатковуються за ставкою 10% для ІП та 20% для юридичних осіб. Податковим періодом є календарний рік, з 1 січня по 31 грудня.

Суб'єктами малого підприємництва визнаються індивідуальні підприємці і окремі юридичні особи. ПКК передбачає існування спеціальних податкових режимів для суб'єктів малого бізнесу (Глава 77 Кодексу), а саме:

- **спеціальний податковий режим на основі патенту** (для підприємців у формі індивідуального підприємництва (ІП)), який:

(а) встановлює спрощений порядок обчислення і сплати індивідуального прибуткового податку та соціальних платежів;

⁵⁰ <https://altinn.no/starte-og-drive/regnskap-og-revisjon/regnskap/kontantsalg-og-kassasystem/>

⁵¹ <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1700000120>

(б) застосовують лише індивідуальні підприємці, які відповідають наступним умовам:

- не використовують працю найманих працівників;
- здійснюють діяльність у формі приватного підприємництва, відповідно до переліку дозволених видів діяльності;
- граничний дохід яких за податковий період не перевищує 3528-кратного розміру місячного розрахункового показника (далі – МРП, який з 1 січня 2019 року складає 2525 тенге або 155,18 грн), встановленого законом про бюджет, що діє на 1 січня відповідного фінансового року (тобто **547,5 тис грн**).

Для застосування режиму на основі патенту в податковий орган за місцем знаходження індивідуальним підприємцем подається Розрахунок вартості патенту, до якого включаються належні до сплати суми індивідуального прибуткового податку, соціального податку, обов'язкових пенсійних внесків і соціальних відрахувань (ст. 686). При цьому, обчислення сум індивідуального прибуткового податку, які включаються до вартості патенту, проводиться шляхом застосування до об'єкта оподаткування ставки в розмірі **2% (базова ставка 10% для ІП та 20% для юридичних осіб)**. З вартості патенту дозволяється вираховувати витрати на придбання однієї контрольно-касової машини з функцією фіксації і передачі даних або трикомпонентної інтегрованої системи на суму 60 тис тенге (3,7 тис грн) (до кінця 2019 року).

- спеціальний податковий режим на основі спрощеної декларації, який:

(а) встановлює спрощений порядок обчислення і сплати соціального податку, корпоративного або індивідуального прибуткового податку;

(б) можуть застосовувати індивідуальні підприємці та юридичні особи, у яких:

середньооблікова чисельність працівників за податковий період не перевищує **30** працівників;

граничний дохід за податковий період становить до 24 038-кратний розмір МРП (до 63,7 млн тенге або **3,73 млн грн**).

Податковим періодом є півріччя. Об'єктом оподаткування є дохід (Ст. 681 ПК), що складається з усіх видів отриманих доходів в Республіці Казахстан і за її межами. Обчислення податків на основі спрощеної декларації здійснюється платником податку самостійно шляхом застосування до об'єкту оподаткування ставки в розмірі **3%**. Сума податків підлягає коригуванню в бік зменшення на суму в розмірі 1,5% від суми податку за кожного працівника (пункти 1 та 2 ст. 687), якщо його середньомісячна заробітна плата за підсумками звітного періоду склала у індивідуальних підприємців не менше 23-кратного, юридичних осіб - не менше 29-кратного розміру місячного розрахункового показника (тобто, норма дозволяє вираховувати до 45% від суми податку = 30 працівників*1,5%);

- **спеціальний податковий режим з використанням фіксованого відрахування (почав дію з 01.01.2019 року), який:**

(а) встановлює спрощений порядок обчислення і сплати корпоративного або індивідуального прибуткового податку;

(б) можуть застосовувати індивідуальні підприємці та юридичні особи, у яких:

середньооблікова чисельність працівників за податковий період не перевищує **50** працівників;

дохід за рік не перевищує 144184-кратний розмір МРП (до 364,06 млн тенге або **22,37 млн грн**).

Податковий період - рік. Об'єктом оподаткування є оподатковуваний дохід, який визначається як різниця між доходом з урахуванням дозволених корегувань та спеціальними відрахуваннями, зокрема додаткові фіксовані відрахування в розмірі не більше 30% від суми доходу (стаття 693). Таким чином, особливостями режиму є з одного боку - більш простий облік (не ведеться облік активів, мінімальні вимоги до розрахунку податку і спрощена форма звітності), з іншого боку - можливість відносити на відрахування більшу частину витрат та ще й збільшені на додаткові фіксовані відрахування. Ставка податку становить: для юридичних осіб - **20%**, для виробників сільгосподарської продукції і індивідуальних підприємців - **10%** (стаття 695).

Фізичні особи, які надають послуги фізичним особам можуть оплачувати Єдиний Сукупний Платіж:

Місто: 1 платіж на місяць в розмірі 1 МРП (2651 тенге).

Область: 1 платіж на місяць в розмірі 1/2 МРП (1325,5 тенге).

Діє з 2019 року до 2024 року.

Немає зобов'язань використовувати ККМ

Не можуть бути платниками зазначених спеціальних податкових режимів для суб'єктів малого бізнесу:

- суб'єкти що здійснюють наступні види діяльності: виробництво, зберігання та оптову реалізацію підакцизних товарів; реалізацію бензину, дизельного палива та мазуту; проведення лотерей; надрокористування; збір і прийом брухту і відходів кольорових та чорних металів, склопосуду; консультаційні послуги; діяльність у сфері бухгалтерського обліку або аудиту; фінансова і страхова діяльність; діяльність в області права, юстиції та правосуддя; фінансовий лізинг;

- особи, які надають послуги на підставі агентських договорів (угод);

- юридичні особи, що мають структурні підрозділи; структурні підрозділи юридичних осіб;

- юридичні особи, в яких частка участі інших юридичних осіб становить більше 25% або у яких засновник одночасно є засновником іншої юридичної особи, яка застосовує спеціальний податковий режим.

Податкове законодавство не передбачає будь-яких заборон або обмежень для суб'єктів малого бізнесу, що є учасниками спеціальних податкових режимів щодо діяльності з юридичними особами на загальній системі оподаткування.

На території Республіки Казахстан грошові розрахунки проводяться з обов'язковим застосуванням РРО (контрольно-касових машин, Глава 19 ПКК). З січня 2018 року зареєструвати (взяти на облік) в податкових органах можна лише онлайн РРО (наявність функції передачі даних). З січня 2020 року застосування онлайн РРО стає обов'язковим для всіх видів діяльності (повна фіскалізація). У той же час, «старі» РРО що зареєстровані до 01.01.2018 року можуть застосовуватися до 2024 року.

Останні ініціативи Президента Казахстану (вересень 2019 року):

- доручив звільнити мікро- і малий бізнес від податку на прибуток на три роки, починаючи з січня 2020 року;

- з 01.01.2020 набуває чинності Указ про трирічну заборону на перевірки суб'єктів мікро- та малого бізнесу.

Зведена таблиця по особливостям спрощеного оподаткування у різних країнах – у Додатку 1

Висновки

Отже, як видно з цього огляду, у всіх розглянутих країнах, навіть найбільш розвинутих, застосовуються ті чи інші спеціальні режими для мікробізнесу. При цьому, існує безліч варіацій: можна сміливо стверджувати, що ця сфера є ще більш індивідуальною, ніж теж різноманітні, але більш-менш стандартизовані правила та ставки оподаткування «традиційними» податками, такими як ПДВ, ПДФО, акцизи чи корпоративний податок. На тлі цих відмінностей, українська ССО не виглядає ані екзотичною, ані аномальною, хоча у деяких моментах є однією з найліберальніших. Примітно, що найбільш складні та обтяжливі спрощені режими застосовуються у «нордичних» країнах з традиційно високою податковою культурою та сильними державними інституціями, в той час, як «південні» країни ставляться до мікробізнесу ліберальніше. Виключенням є Індія, але натомість там у найменших підприємців та найбільш фізичних осіб-підприємців податок відсутній - дорівнює нулю.

Також навіть такий обмежений аналіз світового досвіду демонструє, що повна фіскалізація розрахунків не є ані скільки-небудь поширеною, ані «світовим трендом». Дійсно, у деяких країнах вдалися до таких заходів, але з дуже різними результатами, далеко не завжди позитивними.

Слід зазначити, що у дослідженні не ставилася мета аналізувати країни з «референтної групи», які схожі на Україну за економічним та інституціональним ступенем розвитку. Тільки одна з розглянутих країн

– Індія – близька до нашої країни за цими показниками: трошки краща за якість управління, але відчутно бідніша. Також Білорусь та Росія – є дещо багатшими та інституційно порівняними із Україною. Усі решта є істотно багатшими та інституційно сильнішими. Тому наслідування їхніх прикладів, якщо і доцільне, то тільки з огляду на ці фактори та ретельною адаптацією до українських реалій – серед яких, на жаль, висока схильність до корупції, особливо у податкових органах та силових структурах, зокрема поліції. Це логічно вимагає застосування простіших інструментів, менш вразливих до ухилення, з одного боку, та корупційних зловживань – з іншого. Окрім цього, спрощений режим має бути привабливим в якості компромісу для виходу з тіні – відповідно, в інституційно слабшій Україні він і є ліберальнішим на тлі більш розвинених країн.

У сукупності, описаний вище міжнародний досвід та відомі нам з інших джерел особливості України задають рамку для подальшого розвитку ССО по мірі зміцнення інституційної спроможності держави та підвищення добробуту.

По-перше, зміни мають відповідати процесу розвитку. Якщо його немає, чи він відбувається дуже повільно (як воно по факту було протягом останніх двадцяти років), то і ускладнення ССО чи підвищення ставок податків не є виправданими, і ведуть до небажаних наслідків, серед яких, зокрема, і уповільнення розвитку: добробут повільніше збільшується через занепад малого бізнесу (останнім часом – з відтоком робочої сили), а корупція продовжує квітнути та укорінюватися за рахунок поборів з дрібних підприємців. Нагадаємо, що різка зміна правил ССО, досягнута у якості компромісу після спроби її повного знищення урядом Азарова у 2010 р. призвела до втрати 2.2 млн. легальних робочих місць у секторі мікро підприємництва. Натомість доцільним є спрощення загальної системи оподаткування, наближення її до спрощеної системи. Зокрема важливим для спрощення є перехід від оподаткування прибутку підприємств до іноваційної моделі оподаткування виведеного капіталу, зниження навантаження на фонд оплати праці тощо.

По-друге, не варто думати, ніби то потреба у ССО вже відпала, чи коли-небудь відпаде: навіть якщо українські інституції за своєю якістю коли-небудь досягнуть кращих світових зразків, то і тоді залишаться у силі об'єктивні чинники, які потребують існування спеціальних режимів для мікробізнесу. Можливо, вони будуть в інших ніж сьогодні формах, але наразі про таку якість інституцій ми не можемо навіть мріяти, а що станеться з організацією суспільного життя до тих часів, коли таке може статися, не може передбачити ніхто. Тож наразі треба виходити з того, що якість врядування буде змінюватися повільно, і найголовніше – це не надавати нових корупційних можливостей, аби спокусами не спотворювати цей важкий та крихкий процес. Тому,

По-третє, збільшення спроможності державних інститутів, тією мірою, якою воно відбуватиметься, варто використовувати для того, поступово робити спрощену систему справедливішою та більш захищеною від можливих зловживань через диференціацію (поставлений дохід), а не через збільшення контролю. Адже диференціація у залежності від активів та місця роботи несе відносно менше корупційних ризиків, ніж перевірки, надто з дискреційними повноваженнями. Вона вимагає складніших розрахунків, абсолютної прозорості, громадського контролю – але це саме ті напрямки, на яких в Україні відбувся відчутний прогрес у розбудові інституцій. Натомість, контроль був та залишився проблематичним, як з точки зору ефективності, так і з точки зору корупції, тому він має залишатися обмеженим та зосередженим виключно на тих категоріях платників, для яких, з одного боку, неможливо визначити об'єктивні критерії для оцінки поставленого доходу, і, при цьому, з другого боку, вони належать до заздалегідь визначеної групи ризику з точки зору можливих зловживань спрощеним режимом.

Зведена таблиця

Країна	Наявність ССО	Суб'єкти	Особливості	Ставка податку	Граничний обіг на рік	Співпраця з загальною системою (юр. осбами)	Товарний облік	Необхідність РРО
Білорусь	+	Фізичні особи	в) < 15 осіб, лише автосервіс	а) ССО - 5% з ПДВ 3% без ПДВ б) ЄП - від 390 до 4900 грн на місяць в) Фікс. – 5%	а) 3,52 млн	Так	Облік доходів/витрат, спрощена форма обліку та звітності)	Так (з 01.02.2018) триває чергова пролонгація строків підключення
	+	Юридичні особи	< 100 осіб	Див. (а)	5,2 млн			Так
Естонія	+	Фізичні особи	касовий метод сплати ПДВ (до 5,25 млн грн на рік)	Податок з бізнесу - 20% до 665,7 тис грн, якщо більше - 40%	-	Частково (товари – всім, послуги лише фізособам)	Ні, немає обов'язку реєструватися підприємцем та вести облік доходів/витрат	Ні, кошти виключно на спец. рахунок
	-	Юридичні особи		ПНВК - 20%	-			-
Індія	+	Фізичні особи	лише дрібні виробники та торговці	Знижена ставка податку з продажів - 1% або 5% (ресторани)	5 млн грн	Так	До 40 тис грн на рік - спрощений облік	Ні, звільнення до 1,33 млн грн
	-	Юридичні особи	опція MIN податку	-	-	-		
Казахстан	+	Фізичні особи	а) лише торгівля б) < 30 осіб в) < 50 осіб	а) Патент - 1% без готівки, інші - 2% б) Спрощена декларація – 3% в) Фікс. відрахування – 10% (з бази мінус 30% від доходу)	а) 0,55 млн грн б) 3,73 млн грн в) 22,37 млн грн	Так	Спрощена форма обліку та звітності	Так
	+	Юридичні особи	Див. (б) та (в)	Див. (б) та (в) - 20%	Див. (б) та (в)			
Німеччина	+	Фізичні особи	прибуток < 1,6 млн грн, касовий метод з ПДВ	Спрощена процедура - до 236 тис грн – 0%. Далі прогресивна шкала до 45% від прибутку при найбільших оборотах	15,9 млн грн	Так	Лише облік доходів/витрат, не передбачає складання балансу або фінзвітності)	Ні, звільнення за умови продажів до 462,6 тис грн на рік
	-	Юридичні особи		загальні ставки	-	-		
Норвегія	-	Фізичні особи	-	Карта звільнення – 0% до 143,2 тис грн, далі – 22%	-	Так	Спрощений облік до 130 тис грн	Ні, звільнення за умови продажів до 130 тис грн на рік

	-	Юридичні особи	-	-	-	-	-	-
ПАР*	+	Фізичні особи	не платники ПДВ	Податок з обороту - до 545,9 тис грн - 0%; до 814,8 тис – 1%; до 1,22 млн - 2% + 1000 грн; до 1,63 млн - 3% + 4000 грн	1,63 млн грн	Так	Так	Ні
	+	Юридичні особи						
Польща	+	Фізичні особи	а) крім сільськогосп. діяльності в) 132 види діяльності	а) ЄП – 19% від чистого прибутку б) Фікс. – від 2,5 до 20% в) Податкова картка – від 1300 до 1600 грн на місяць	б) 6,5 млн грн	(а) та (б) - Так (в) – Ні, лише кінцевому споживачу	(а) та (б) – Так, спрощений облік (в) – Ні, звільнення від обліку, подання декларацій та сплати авансових платежів	Діє звільнення до 122 тис грн та 49 видів товарів та послуг з переліку
	+	Юридичні особи	лише ТОВ	Див. (б)	6,5 млн грн	Так	Так	Так
Румунія	-	Фізичні особи	-	базова ставка ПДФО 10%	-	-	-	-
	+	Юридичні особи	мікропідприє-во	а) Податок на доходи мікропідприємств - 3% з обороту (без найманих) або 1% (1-2 найманих) б) Спец. податок -	26,2 млн грн	Так	Так	Діє звільнення продукція власного вир-ва, транспорт тощо
Росія	+	Фізичні особи	місцеві органи знижують ставки а) до 0%, б) до 7,5% б) торг. площа < 150 кв м в) < 15 осіб, 63 види діяльності, МАХ дохід від одного виду діяльності 375 тис грн	а) ССО - 6% з доходів, або 15% з прибутку б) ЄП вмен. – 15% від доведеного доходу в) Патент – 6% або 0% (діяльність у виробничій, соціальній та науковій сферах)	а) 55 млн грн б) - в) 22,4 млн грн	Так	(а) – Спрощений облік (б) – Ні, звільнення від обліку (в) – Облік лише доходів, без декларації	(а) так (б) – ні (в) – Звільнення: ринки, виставки, виносна роздрібна торгівля, віддалені місцевості та інше
	+	Юридичні особи	а) < 100 осіб, вартість ОЗ < 55 млн грн б) < 100 осіб	Див. (а) та (б)	Див. (а) та (б)	Так	Так	
Словацька Республіка	+	Фізичні особи	3 способи врахування витрат	базова ставка ПДФО 19%	0,92 млн грн	Так	Спрощена фінзвітність та облік	Звільнення: автоперевезення, будівельні роботи, оренда тощо
	-	Юридичні особи	-	-	-	-	-	-
Чехія	+	Фізичні особи	-	ЄП – 15% з прибутку, але не менш 620 грн на місяць	5,18 млн грн	Так	Спрощений облік	Діє звільнення до 621 тис грн на рік
	-	Юридичні особи	-	-	-	-	-	-

*Південно-Африканська Республіка